

*İki vatani olan bir reformcu
Kont Ödön Széchenyi*

Önsöz

Bu kitabımızla Macaristan'da itfaiyecilik hareketinin yaratıcısı ve Türkiye'de de itfaiyeciliği reforme eden şahıs olan Kont Ödön Széchenyi'ye saygımızı dile getirmek istiyoruz. Modern anlamda bir dünya insanı olarak hem Macaristan'da ve hem de Türkiye'de itfaiyecilik alanında kalıcı eserler yarattı. Anısı bugün hala bizimle yaşıyor. Adı Budapeşte'de, Paris'te, İstanbul'da kitabelerle kalıplaştı. Gemicilik, yolculuk alanında, itfaiyecilik ve yangınla ve felaketlerle mücadele alanında uzman olsun olmasın, bu alanlara ilgisi olan herkes açısından onun çalışmaları örnek alınacak değerdedir.

Kont Ödön Széchenyi gençlik...

Anısı değişik plakette, madalyalarda yaşıyor. Onun adına hazırlanan anı madalyaları çok kez törenlerde dağıtıldı. Anısına Macar İtfaiyeciler Federasyonu jübile yılı için hazırladığı koleksiyonunu 2020'de anı pulu olarak yayınladı. Portresi metal 50 forintin ilk gün baskısında da yer alıyor.

Profesyonel itfaiyeciler için Ödön Széchenyi'nin faaliyetleri bugün hala çok önemli bir kıstas oluşturmaktadır.

Felaketlerle Mücadele Merkezi Müzesi'nin daimi sergilerinde onun anısına modern Macar İtfaiyeciliğinin kurucusu olarak ona ait köşeler bulunmaktadır.

14 Aralık 1989'da - 40 yıllık suskunluğun ardından - İçişleri Bakanlığı Duna Palota'da hazırlanan sergiyle ve ardından da Başkent İtfaiyecilik Komutanlığı binası duvarında açılan kitabıyla Kont Ödön Széchenyi doğumunun 150. yılı kutlanmıştır.

Çok önemli hazırlık çalışmasının sonucu olarak - dönemin İtfaiye Kurumu Başkanı Tuğgeneral Dr. Attila Héra'nın yönlendirmesiyle- açılan bu İçişleri Bakanlığı Duna Palota sergisinde, Türkiye de bir delegasyonla temsil edilmiştir. Bu uzun suskunluk döneminin sona ermesinde elbette politik top-

lumsal yapılarıdaki değişikliğin de payı vardır, ancak böyle bir işe ön ayak olmanın önemi de yadsınmaz. 30 yıl önce gerçekleşen bu etkinliğin ne kadar büyük öneme sahip olduğu bu etkinliğe katılarak saygısını dile getirenlerin isimleriyle de ortadadır:

- İstanbul İtfaiyesi Komutanı
- Dr. István Horváth İçişleri Bakanı
- Dr. Tamás Beck Sanayi ve Ticaret Bakanı
- Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçisi ve
- Dr. András Rubovszky, Széchenyi Cemiyeti o zamanki başkanı

Bütün bunlarla birlikte bir yumuşama dönemi başlamıştır.

.... ve Türkiye'deki portresi.

Bunun sonucu olarak bugün artık, bu alandaki öncülerimizi hatırlamayı normal karşılıyoruz ve Aziz Florian'ı tekrar itfaiyecilerin koruyucu azizi olarak kabul ediyoruz. Bu ise geleneklerin tekrar yaratılması ve köklerimize geri dönüş anlamına gelmektedir.

Kont Ödön Széchenyi'nin doğumunun 180. yıldönümü dolayısıyla İçişleri Bakanlığı Ulusal Felaketler Merkezi Başmüdürlüğü tarafından bir kitabe hazırlanmıştır. Sanatçı Mátyás Oláh tarafından hazırlanan eser, bir törenle müze müdürü ve Széchenyi ailesini temsil eden Tímea Széchenyi'nin katılımıyla açılmıştır.

Macar İtfaiyeciler Federasyonu kuruluşunun 150. yılında, 11 Şubat 2020 tarihinde saat 11:00'de Erzsébet köprüsünün Peşte yakasındaki köprü başında – Budapeşte'deki ilk profesyonel itfaiyenin o zamanlar yer aldığı bina yakınlarında – Kont Ödön Széchenyi'nin anısına saygı olarak bir kitabe hazırlanmıştır. Bu etkinlik Budapeşte Başkent Belediyesi tarafından da desteklenmiştir. Fotoğraf: MTSZ

Kontun adı Alsógöd kasabasında Tuna nehri kıyısında bir parka verilmiştir. Bir zamanlar Ödön Széchenyi'nin mülkiyetindeki toprakların bir parçası olan bu parkta, yine onun adını taşıyan pınarın yanına bir heykeli de dikilmiştir. Bu anıtta Macarca ve Türkçe olarak kontun iki ülke ve iki halk için harcadığı çabalar ve hizmetler anlatılmaktadır.

Ve nihayet Macar Türk dostluğunu sembolize edecek ve Kontun iki vatanını da birleştirecek bir çalışmayla Macar İtfaiyeciler Federasyonu'nun kurulmasının 150. yıldönümü için hazırlanan bu kitapla birlikte sanatçı Zoltán Kovács tarafından iki kitabe de hazırlanmıştır. Bunlardan biri Budapeşte'deki Erzsébet Köprü-

sü'nün Peşte yakasında 1 Şubat 2020 tarihinde açılmıştır. Diğeri de İstanbul'da İtfaiye Müzesi'ne hediye edilmiştir.

Kont Ödön Széchenyi'nin kimliği pratikte Macar ve Türk itfaiyecileriyle tamamen bütünleşmiştir. Macaristan'da profesyonel kadrolu itfaiyeciler kurumunun oluşturulmasının 150. yılı onuruna hazırlanan bu eserimizde bu önemli şahsiyetin hayatının iki dönemini incelemek istedik. Bu dönemler yazarlarımız dr. Imre Berki ve dr. Gábor Fodor tarafından Kontun Macaristan'daki hayatı ve Osmanlı İmparatorluğu başkentinden geçirdiği yaklaşık 50 seneye ilgili Macarca kaynaklardan edindiğimiz yeni bilgilerle anlatılmaktadır.

Macaristan Merkez Bankası tarafından Macar İtfaiyeciler Federasyonunun kuruluşunun 150. yılı anısına piyasaya sürülen 50 Forint metal paranın basılmasının birinci günündeki orijinal resmi. Paranın üzerinde Kont Ödön Széchenyi'nin portresi bulunmaktadır.

Fotoğraf: Magyar Pénzverő Zrt

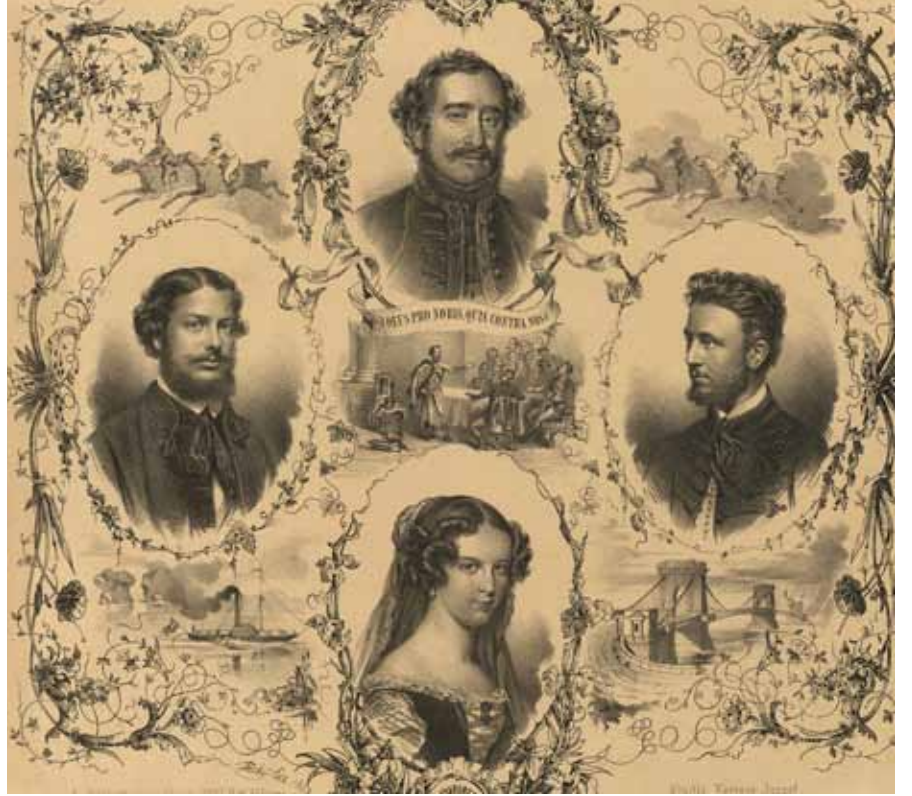
Dr. Imre Berki

Kont Ödön Széchenyi'nin Macaristan'daki hayatı ve kariyeri

Çocukluk ve gençlik dönemi

Kont Ödön Széchenyi „En büyük Macar” olarak adlandırılan István Széchenyi ve kontes Crescence Seilern'in ikinci çocuklarıydı. 14 Aralık 1839 tarihinde Bratislava'da (Pojon) dünyaya gelmişti. Büyük babası Ferenc Széchenyi Ulusal Müze'nin kurucusuydu. Babası István Széchenyi Macaristan'da 19. yüzyılda başlayan ulusal özgürlükçü reform hareketinin en önemli temsilcisi ve Macar Bilimler Akademisi'nin de kurucusu ve üyesiydi. Budapeşte'deki Zincirli Köprü onun girişimiyle inşaa edilmiş, Macaristan'da buharlı vapurlar ilk onun öncülüğünde sefer yapmaya başlamıştı. Yine Tuna ve Tisa nehirlerinin yataklarının ıslahı da onun adıyla anılmaktaydı. Kendisinden iki yaş büyük olan ağabeyi Béla ise ünlü bir seyyahı ve Macar Bilimler Akademisi'nin onur üyesiydi.

Nagycenk'de yaşıyorlardı. Çocukluk yılları toplumsal statüsüne uygundu. “Yaramaz bir çocuk, eğitiminde sorunlar olduğu anlaşılıyor(...), anne babası biraz şımartmışa benziyor. Davranışlarında aşırılıklar yaşıyor (...) anlaşılacak çevresinde onu dizginleyecek biri olmamış.” İlk eğitimini Sopron'da

Kont Ödön Széchenyi'nin ailesi

ve Nagycenk'de evinde tamamladı. Çok güzel Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca ve Türkçe konuşuyordu. Latince ve Eski Yunanca da biliyordu. Sekiz yaşından itibaren artık babasının olmadığı koşullarda büyüdü. Macaristan 1848-49 Özgürlük Savaşı'nın yenilgiye uğradığı tarihte dokuz yaşına henüz girmişti. Babasını Döbling'deki

tedavi merkezinde sık sık ziyaret ediyordu. Babası onu spora yönlendirmeye gayret ediyordu. Spor dünyasına ilgi duymasını sağlama-ya çalışıyordu. Yine babasının tavsiyesi üzerine dünyayı görmek tanımak için çok seyahat etti. Babası bir mektubunda şöyle yazıyordu: “Ödön denizci olmak istiyor! Ben de karşı çıkmıyorum. Başka ne ola-

bilir ki? Kossuth bunu duysa nasıl sevinir! 'Ey Macar, denize ulaşman gerek!' derdi. İşte oğlum da bunu yapıyor".¹

Genç yaşlarından itibaren Avrupa'da pek çok yolculuk yaptı, değişik ülkeleri ve kültürleri tanımaya çalıştı. Teknik konulara çok yatkındı ve bu özelliği çok erken yaşlarda ortaya çıkmıştı. Özellikle gemicilik ve mühendislik bilimleri onu çok ilgilendiriyordu. Yaptığı her şeyde en iyi olmak istiyordu "En Büyük Macar"ın oğlu sıfatına layık olmaya çalışıyordu."²Aile geleneği Ödön Széchenyi'nin tüm hayatına ve yaptığı işlere damga vuracaktı.

Yol arayışları, üstlendiği kamusal görevler, yurtsever girişimler

Ödön Széchenyi atalarının izinden giderek servetini ve yeteneklerini memleketinin yararına kullanmaya özen gösterdi. 1871 ve 1872 yılları arasında parlamenter olarak görev yaptı. Ulusun ekonomik kalkınması ve zenginleşmesi uğruna girişimlerde bulundu.

1861'de babasının ölünün ardından (8 Nisan 1860) Peşte'ye taşındı. Bir zamanlar macera peşinde koşan, dur durak bilmeyen delikanlı, artık babasının izinden gidecek, kamu

1 István Széchenyi 25 Ekim 1858. Döbling'den, Antal Tasner'e yazdığı mektubundan.

2 Kocsis Piroska, Gróf Széchenyi Ödön, a magyar mágnás és a török főúr. (Kont Ödön Széchenyi, Bir Macar Soylu ve Bir Türk Beyi). In: Archivnet, 14.2014. 6.

Kont Ödön Széchenyi Sympathy adındaki sandalında

görevleri üstlenmeye başlayacaktı. Ancak ülkenin içinde bulunduğu durum 'En Büyük Macar'ın oğlu lakabını taşıyan biri için hiç de uygun değildi. Kendisi rejim tarafından "isyancı" olarak bilindiği için her adımı takip ediliyor, her davranışı gizli polislerce izleniyor ve hakkında kötü söylentiler çıkarılıyordu. O dönem çevresinde bulunanlar da onu çok anlayamıyorlardı³. Bu dönemde değişik toplumsal kurumlarda ve cemiyetlerde çalışacaktı.

Yurt dışı yolculukları zahmetsiz ve engelsiz sağlamayı amaçlayan Birinci Macar Seyyahlar Cemiyeti'nin ve de kürek sporunu yaygınlaştırmayı hedefleyen Buda Peşte Gemicilik Cemiyeti'nin kurulmasında görev aldı. 1862'de Sympathy adını verdiği sandalye-

3 Piroska Kocsis, Széchenyi Ödön, a tűz-pasa. (Ödön Széchenyi, „Ateş Paşa"). In: Magyar Nemzeti Levéltár <http://mnl.gov.hu/print/8282>

la Almanya'nın Bavyera Vilshofen'den Peşte'ye kadar tek başına kürek çekerek geldi. Linz'den itibaren yolculuğuna József Keve de eşlik etmişti.

Spora olan ilgisi ona babasından kalmıştı. Küçük "Csónakda"dan (Sandal Evi) giderek büyümüş Nemzeti Hajóegylet (Ulusal Gemicilik Birliği) olmuştu ve o da bu cemiyetin önde gelen şahsiyetiydi. Başlarda kendi de yarışmacı olarak faaliyetlerde yer almıştı. Daha sonra yarışmaları ve baloları düzenlemeyen kişi rolünü üstlendi. Hatta sporu yaygınlaştırmak için Dans gecesi bile düzenledi. Rózsavölgyi ve Tarsa Kitapeviden Hableány polkası, Hajóegyleti polkası, Regatta dörtlüsü, Katinka valsı gibi müzik kitapları da yayınladı.

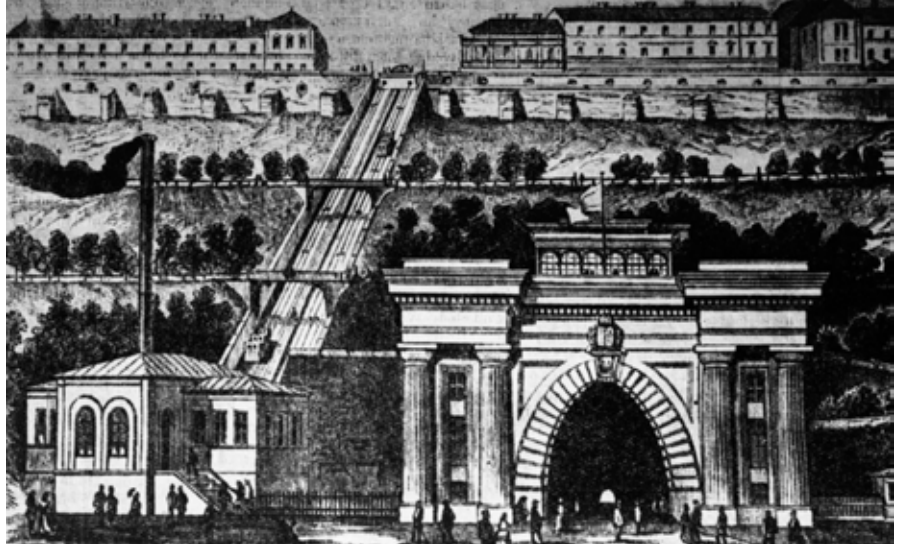
1861 ve 1863 yılları arasında beş cemiyetin, kamu kuruluşunun ve birliğin yönetimlerinde yer aldı. Buda Peşte Gemiciler Cemiyeti, Ticaret ve Sanayi Birliği, Buda Halk

Tiyatrosu ve başka birkaç cemiyetin kurucusu, destekleyici ve mali sponsoru oldu.

Avrupa'yı Atlantik Okyanus'undan Akdeniz'e ve Karadeniz'e bağlayacak seyahat edilebilir su ve nehir yollarının oluşturulması düşüncesi uzun yıllardır onu meşgul ediyordu. Uğraşları sonuç verdi. 1867 yılının ilkbaharında Tuna, Main, Ren, Marne ve Sen nehirleri üzerinden kendi geliştirdiği bir buharlı tekneyle Paris'e ulaştı. Bu girişimi nedeniyle III. Napolyon tarafından onur nişanına layık görüldü. Hableány (Deniz Kızı) adını verdiği teknesi ise Paris Dünya Fuarı'nda altın madalyaya layık görüldü.

Paris Dünya Fuarı'ndan memleketeye dönmesinin ardından Paris'te gördüğü bir taşıma sistemini Buda Kale Tepesi'ne inşa ettirmek için girişimlerde bulundu. Buda Dağyolu Şirketi'nin başlattığı çalışmaların sonucunda Kale Tepesi için inşa edilen buharlı taşıma sistemi 2 Mart 1870'de faaliyete girdi. Henrik Wohlar'tın planları doğrultusunda inşa edilen sistem 100 metre uzunluğunda ve gidiş dönüş raylı güzergâh içeriyordu ve sistemin çıkış ve varış noktaları arasında 48 metrelik bir yükseklik bulunmaktaydı. Raylı sistem bu güzergâh üzerinde 30 derecelik bir açıyla inşa edilmişti. Buharlı sistem 35 beygir gücündeydi.

Daha sonra 1867'de MÁVAG fabrikasının temeli olacak olan Magyar Svájci Gépgyár Rt'nin (Macar İsviçre Makine Anonim Şirketi) 1868'de de Újpesti Hajógyár'ın (Új-

Buda tepesi yamaç treni

pest Tersanesi) kuruluşunda yer aldı.

1868'de Első Magyar Szálloda Rt'yi (Birinci Macar Otelcilik Anonim Şirketi) kurdu. Bunun ardından da 3 yıl içinde Tuna nehri kıyısındaki Grand Hotel Hungaria faaliyete başladı. Bu otel kurulduğu yıl Avrupa'da iç donanımı en iyi olan lüks otel seçilmişti. (Daha sonra maddi durumu kötüleşince bu oteldeki hisselerini sattı). Eşi Irma Almay'nın mülkiyetinde olan Fő Sokak 72-73 numaralı arsada üç katlı bir otel ve kafe inşa ettirdi. Széchenyi Oteli 1870'de hizmete açıldı (bu daha sonra Lánchíd sokağı 12 numaradaki Fiume Oteli olacaktı).

Onun düşünceleri doğrultusunda Budapeşte tepelerindeki dağ treni 1873'de hizmete girdi.

Hayata geçiremediği projeleri de vardı. Bunlar arasında şunlar hatırlatılabilir: atlı tramvay yerine buharlı tramvaylara geçmek, Tétényi ve Óbuda-Újpest arasında

buharlı vapur seferlerine başlamak, yollarda sokak adları levhalarını yaygınlaştırmak, gece evsizlerin gidebileceği sığınma evleri yapmak, halkın rahatlıkla kullanabileceği türden oteller inşa etmek ve özel telgraf hizmeti kurmak.

Bir yangın vakasından uzmanlığa giden yol

Ödön Széchenyi'nin itfaiye ile ilişkisinin başlaması 1860'lı yılların sonuna kadar gider. 2 Eylül 1860'da kendi köyü olan Nagycenk'de ve sonra da Fertőszentmiklós'da bir yangının söndürülmesi çalışmalarına katıldı. Kendi yakın çevresinde itfaiyenin olmamasının ne kadar ağır ve trajik sonuçları olduğunu kendi gözleriyle gördü.

"Nagy-Czenk'de 2 Şubatta bir yangın çıkmıştı. Yangın kısa sürede 8 evi ve iş binalarının kül etti. Büyük István Széchenyi'nin evlatlarından

Kont Ödön Széchenyi London itfaiyecisi

biri, Ödön (Béla o sıra orada değildir) Kont Géza Zichy ile birlikte felaket yerine gittiler. Bu iyi kalpli kontlar hemen herkesle birlikte kendilerini esirgemedi, yangını söndürme çalışmalarına katıldılar. Öyle ki Ödön Széchenyi'nin üzerindeki kıyafetleri de alev aldı. Yangında zarar gören insanların zararlarını azaltmak için yardım ettiler. Aynı gün Fertő-Szent-Miklós'da da bir yangın çıktı. Orada 98 ev yandı. Kont Ödön hemen oraya da yardıma gitti. Ertesi gün de aç insanlara yemek dağıttır.”⁴

1862'de kraliyet şansölyesi Kont János Waldstein⁵ tarafından

4 Pesti Hírnök, 11 Eylül, 1860.

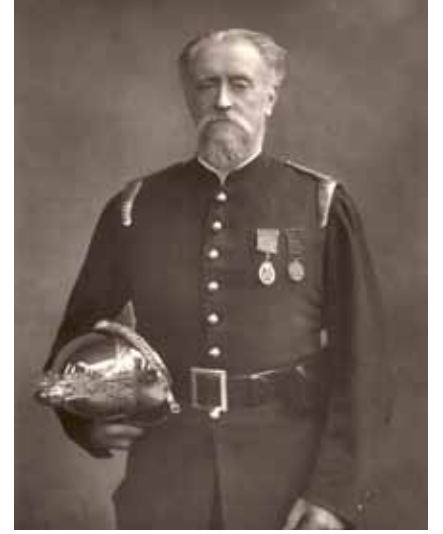
5 Dr. Kont Waldstein-Wartenberg János Nepomuk (Nagymegyér, 21 Ağustos 1809 – Viyana, 3 Haziran 1876) Sosyal bilimler ve hukuk doktoru. Koleksiyoncu, İmparator ve kraliyet kabine üyesi, gizli danışman, Macar Bilimler Akademisi üyesi.

bir istifanın ardından Londra'da düzenlenecek olan dünya fuarı çalışmalarına hükümet yetkilisi olarak atandı ve bu fuarda Macaristan'ın sergilediği koleksiyonun “ulusun onuruna yakışacak şekilde yer alması” için elinden gelen çabayı gösterdi. Sonuçta Macar sergi ürünleri “önde gelen” mekânlarda gösterildi, iki önemli avluda sergilendiler. Buralar Macar bayrağının renkleriyle süslendi ve “Hungary” plaketleriyle özel bir şekilde vurgulandı. Böylece bir tür “ulusal özerklik” ilan de edilmiş oldu. Bu arada kont beş haftalık sergi süresi boyunca Londra'nın ünlü itfaiye sistemi “Fire Brigade” ile tanışma fırsatı buldu⁶, en mükemmel referanslarla hizmet için oraya başvurdu, amacı itfaiyeciliği pratikte öğrenmekti⁷.

İngiliz itfaiye şefi genç ve zengin Macar girişimcinin bu talebine şaşırsa da ona istediği şans verdi. İtfaiye şefi Shaw Eyre Massey kendi alanında çok uzman ve isim sahibi bir itfaiyeciydi. İtfaiyecilerin kullandıkları bronz miğferi ve tiyatrolarda bugün de korunma amaçlı kullanılan “demir perde” uygulamasını geliştiren de odur. Şef bu genç ve zengin Macar asil-

6 Londra itfaiyesinin organizasyonu 18. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. 1820'li yıllarda 10 Yangın Sigortası şirketi tarafından finanse edilmişti. İtfaiye kurumunun Londra Dünya Fuarı yılında 130 üyesi bulunmaktaydı. Başkanları, Eylül 1861'de göreve gelen Shaw Eyre Massey'dir. Kendisi görevi bir yıl önce bir yangında hayatını kaybeden eski başkan James Braidwood'dan devralmıştır.

7 Ödön Széchenyi hayatı hakkında bakınız. Jenő Roncsik, Gróf Széchenyi Ödön. Debrecen, 1938.

Sir Eyre Massey Shaw

zadenin ne zenginliğine kulak astı ve ne de İngiliz asilzadeleri ile olan yakın ilişkilerine. En zor, en yorucu işlere onu koşturdu. Kısa sürede Széchenyi ağır tulumbaları taşımaya, temizlemeye ve bakım için hortumları balık yağıyla ovalama işlerine girişti. “Sırtı ağrımayaya” başladı, “avucunda nasırlar” belirdi. Ancak Kont kendinden beklenen sabrı ve azmi göstermiş, bu işi yapmaya ne kadar hevesli olduğunu kanıtlamış ve itfaiyecilerin gözüne girmişti.

Ödön Széchenyi Londra'da bulunduğu süre içinde itfaiyecilik mesleğinin sırlarını öğrendi, itfaiyenin kurumsal yapılanmasını çözdü, zamanının en modern teknolojilerine vakıf oldu ve itfaiyecilik eğitimi hakkında da bilgiler edindi.

Boş zamanlarında ise sosyal bir hayat sürdürmektedir. Daha sonraları VII. Edvard olarak tanınacak olan Wales prensinin yakın arkadaşıdır. Londra'da, seçkinle-

rin, örneğin başbakan Kont Palmerston'un yemek davetlerine katılır. Başbakan ve İngiliz asilzadeleri genç Macar kontunun bitmez azmine hayran olurlar ve onu "ülkesinin yararı için çalıştığı ve emek harcadığı için" överler.

1862'de ağabeyine yazdığı bir mektupta Macaristan'a beraberrinde bir dizi kitap getirdiğini ve bunların Macar itfaiye sisteminin kuruluşunda kendisine yardım edeceğini yazar. "Planım İtfaiye Birliği'nin kuruluşunun planlarını hazırlamak" diye de ekler. Ülkesine dönerken de Fransa ve Almanya'da pek çok şehirde mola verip bu şehirlerdeki itfaiyeleri ziyaret eder, bilgi alır.

Başkent itfaiyesinin kuruluşu

Széchenyi Macaristan'a geri dönmesinin ardından hızla kendini itfaiye kuruluş çalışmalarına verdi. Aralık 1862'de Pesti Napló gazetesinde itfaiye kurumunun toplumsal önemi ve gönüllü itfaiyeciliğin gerekliliği üzerine bir makale yayınladı. Bu makalede şu düşüncelere yer veriyordu: "Gelişmiş ülkelerde yangın felaketleri karşısında iyi organize olmuş itfaiye kurumları vardır (...), burada yani Peşte'de - başkentte, her ne kadar yangına karşı donanım açısından pek çok cihaz olsa da, hazırlık ve uygulama açısından o kadar büyük eksiklikler var ki, bu eksiklikler organize ve her şeye hazırlıklı bir itfaiye kurumunun var olmasını en önemli ihtiyaçlardan biri haline getiriyor."

Aynı yıl, genç Kontun bu alandaki faaliyetleri ünlü yazar Mór Jókai'ye kadar ulaşmıştı. Jókai 7 Aralıkta Magyar Sajtó gazetesinde konuyla ilgili şunları yazıyordu: "Genç Kont Ödön Széchenyi başkentte bir itfaiye teşkilatı kuruyor. Bu tür teşkilatların ülkemizin en küçük kasabasına kadar yaygınlaşmasını temenni ediyoruz. Bu bir gösteriş, ya da can sıkıntısından ortaya atılmış bir faaliyet şekli değil. Memleketimizde yangın söndürme işinin bir teşkilatla sürdürülmesi, deyim yerindeyse can alıcı bir sorun".

16 Aralık 1862'de itfaiye teşkilatının kuruluş çalışmalarına yönelik planları tartışmak üzere bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda 12 kişiden oluşan bir organizasyon komitesi kuruldu. Yeni yıldan itibaren de kurulacak olan itfaiye teşkilatı için yardım ve bağış kampanyası başlatıldı⁸. Széchenyi'nin toplumsal ilişkileri çok yaygındı bu nedenle de kısa sürede önemli miktarda para toplandı. 1865'de bir süre Kont Teleki Sándor'un arkadaşı olan ve o sıra Macaristan'da bulunan Alexander Dumas da kampanyaya yardımda bulundu, 110 Frank vererek itfaiye teşkilatının kuruluşunu destekledi. Kont da Fransız yazarın bu cömert yardımına kendisine bir kılıç hediye ederek verdi⁹.

8 Széchenyi faaliyetleri ve Peşte itfaiye teşkilatının ilk yılları için bakınız: János Szilágyi - Károly Szabó, A tűzrendészet fejlődése az őskortól a modern időkig. (Eski Çağdan Modern Zamanlara İtfaiyeciliğin Gelişmesi). Budapest, 1986. 171-187; Zoltán Heizler, A Magyar Tűzoltó Szövetség százötven éve (1870-2020). (Macar İtfaiye Birliği'nin 150 Senesi (1870-2020)). Budapest, 2019, 15-30.

Kont Ödön Széchenyi'nin matbaada yayımlanan tek eseri

dımına kendisine bir kılıç hediye ederek verdi⁹.

Széchenyi organizasyon çalışmalarının yanı sıra bu konuda makaleler de yazıyordu. 1864'de Mór Ráth Yayınları'ndan 64 sayfalık bir araştırması yayınlandı. Makalenin başlığı "İller, şehirler ve kasabalarda yangın söndürme deneyimleri ve de özellikle bu yerlerdeki yangın söndürme ekiplerinin dikkatine sunulmak üzere. Ödön Széchenyi" Bu çalışma Macaristan'daki yangın söndürme faaliyetlerini bir sistem çerçevesinde teknik ve organizasyon çalışmalarına da değinerek konuyu ele alan ilk makaleydi. Makale büyük yankı uyandırdı.

Bu bağlamdaki teorik çalışmalara Alajos Follmann da katıldı. Bir

9 Birkás Géza, A magyarság francia barátaí régen és most. (Bir Zamanlar ve Günümüzde Macarların Fransız Arkadaşları). Pécs, 1936. 138.

Megrendelések **Közvetítések:**
PESTEN: a megrendelő feleknek
 belváros, plebánia-épület. **GRÖF SZÉCHENYI ÖDÖN** **aj nélkül**
 pesti tüzoltó-éparancsnok. **KRAUSE WALDEMÁR FOLLMANN ALAJOS** **teljesítetnek.**
 A ministerium engedélye mellett. **ORSZÁGOS KÖZPONTI IRODÁT**
TÜZOLTÓ SZEREK BESZERZÉSÉNEK KÖZVETÍTÉSÉRE
 nyitottak.
 Legjobb szerkezettű és szakértő bizottság által megpróbált tüzecskeket és egyéb tüzoltó
 szereket szállít. Tüzoltó egységek teljes felszerelésére és begyakortására ajánlközök.
 A bel- és külföldi leveles gyárcégeivel levén összeköttetésben, a legjobb szereket gyári áron,
 kitűnő minőségben, piattas mellett szállítják.
Megrendelések elfogadtnak Pesten belváros plebánia-épület
 a bejegyzéskor hivatalos állásukkal.

Kont Széchenyi'nin ulusal itfaiye gereçleri tedarik bürosunun açılışını duyurduğu mektubu

sonraki itfaiye teşkilatının organizasyon şemasını ele alan makale ikisinin adıyla yayınlandı. 1863 yılında valiliğe sunulan itfaiye teşkilatı temel tüzüğü, valilik tarafından Eylül 1864'de reddedildi. Reddedilmenin gerisinde teşkilatın temel yapısal şemasının karmaşıklığı rol oynamıştı (kurucular 50 kişilik bir yönetim ekibi tasarlamışlardı). Ya da en azından ret gerekçesinin görünen yüzü buydu. Siyasetçiler arasında bu konuda bir güvensizlik de seziliyordu.

Ancak 1865'de şansölye başvuruya olumlu yanıt bedri: "kurucu ortaklarıyla birlikte girişimi başlattığı Peşte Buda'da kurulması öngörülen itfaiye teşkilatının kuruluş faaliyetleri onaylanmıştır."

Peşte şehir meclisi 18 Ekim 1866'da düzenlenen oturumunda 3 yıldır sürüncemede kalan "Kont Ödön Széchenyi ve emniyet müdürü Elek Thaisz dosyası" karara bağlandı. Bu dosya gönüllülük esasında çalışan itfaiye teşkilatı tüzüğünün 1. maddesi nedeniyle karara bağlanamamıştı. Peşte Emniyet Müdürü Elek Thaisz itfaiye teşkilatı tüzüğünün 1. maddesine karşı çıkmıştı. Emniyet müdürü, yangın çıkması halinde, bu yangının söndürülmesinin teknik yanları, yani uzmanlık alanlarında da son sözü emniyet müdürünün söylemesini, yani gerekirse itfaiye başkanının yani Ödön Széchenyi'nin kararlarını bile iptal edebilmesini talep ediyordu. Sonuçta bir ara yıl bulundu.

Buna göre gönüllü itfaiye teşkilatının başkanları karar mekanizmasında emniyet genel müdürünün altında olacaktı, ancak yangın söndürmenin teknik sürecinde son karar itfaiye teşkilatı başkanının ve onun altındaki görev arkadaşlarının yetkisinde olacaktı. Thaisz buna da itiraz etti, ancak başka nedenlerden ötürü görevden alınması nedeniyle konu çözülmüş oldu.

Ancak iznin verilmesi de sorunların tamamen üstesinden gelmeye yetmedi. İtfaiye Teşkilat Birliği ilk başlarda üye azlığından Peşte Ulusal Beden Eğitimi Cemiyeti ile birleşip Ulusal Beden Eğitimi ve İtfaiye Birliği adıyla faaliyete başladı. Bu aslında başka ülkelerde de görünen bir durumdu. İtfaiye ve Spor cemiyetleri birlikte faaliyet gösteriyorlardı.

Aralık 1867'de İtfaiye Birliği'nin ilk genel kurulunda yargıç Alajos Follmann, planların hayata geçirilebilmesi için, Fransız, İngiliz ve Alman deneyimlerden yola çıkarak bunu önermiş, ve önerisi genel kurulda kabul de edilmişti. Ancak iki derneğin birleşmesi sorunları da beraberinde getirdi. Faaliyetlerin ortak finanse edilmesi, başkanlıkların ortak yürütülmesi yetkilerin bir türlü dağıtılamaması sorunlar yaratıyordu - ve bu durumlarda hep olduğu gibi - bu tür problemler her iki derneğin çalışmalarını da zorlaştırıyordu.

1868'de yangın söndürme faaliyetlerinin tanıtımı amacıyla yoksullar evi öncesi meydana, itfaiye cihazlarının da sergilendiği bir gösteri yapıldı. Bu gösterinin başa-

rısı halkın itfaiyeye ilgi duymasını hızlandırmıştı. Kayıtsızlık sona eriyordu. Kontun inatla sürdürdüğü çalışmalar meyvesini vermeye başlamıştı. Ülkede, taşra da dâhil olmak üzere gönüllü itfaiye teşkilatları oluşmaya başlıyordu.

1869 yılı Ekim ayında gerçekleşen genel kurula itfaiyeciler uniformalarıyla katıldılar. Ve birliğin yönetimi Kontun öncülüğünde Ulusal Beden Eğitimi ve İtfaiye Birliği'nin "yangın söndürme" dalının oluşturulması için bir tüzük hazırladılar ve bu amaçla Peşte Şehir Meclisi'nden bir kışla talep eden dilekçeyi şehir yetkililerine sundular. Ardından pratikleri yönetecek daimi bir kadro istihdam edilip Londra'dan satın alınan bir itfaiye arazözüyle itfaiyecilik eğitimi resmen başlatıldı.

Peşte'deki ilk itfaiye kışlası

İtfaiyeciler Ulusal Beden Eğitimi ve İtfaiye Birliği adını taşıyan cemiyet çatısı altında özellikle derneğin gelirlerinin kullanılmasında geri plana itildiklerini hissediyorlardı. Bu nedenle de 1870'de ayrıldılar.

Gönüllü itfaiyeciler cemiyetinin tüzüğü her ne kadar 1866'da onaylanmış olsa da Széchenyi ekibiyle birlikte "pratik" çalışmalar yapmaya ancak 1869'da başlayabilmişti. Beden Eğitimi Cemiyeti'nin arsasında bir kule inşa ettirmişlerdi. Burada Kont tarafından İngiltere'den getirtilen iki yangın söndürme tulumuyla pratik yapıyorlardı. Bu pratikler Pazar

Eskü meydanındaki ilk yangın ikaz kulesi

günleri ya da tatil günlerinde gerçekleşiyordu. Ya sabahları, kilise ayini öncesinde, ya da akşam yine dua sonrasında bir araya geliyor, olası bir yangın için hazırlık yapıyorlardı.

Peşte'de ilk gönüllü yangın söndürme kışlası 9 Mart 1870'de Eskü meydanı'nda oluşturuldu (bugün bu meydan Március 15 meydanıdır). Bu kışlada bir ekip başkanı ve 8 itfaiyeci görev yapıyordu. İtfaiyenin ilk istasyonu Erzsébet köprüsünün Peşte ayağındaydı. Hemen yakındaki kilisenin idari işlemler binasının zemin katında üç oda kendilerine ayrılmıştı. Ayrıca bir kapı girişindeki geniş boşluk depo ve kışla işlevi görüyordu. Avluları yoktu, ancak binanın mahzenini atlar için ahıra dönüştürmüşlerdi. Bu mekân Tuna nehrinin her taşışında sular altında kalıyordu. Tam yirmi dört yıl boyunca bu rutubetli yerde ça-

alışmak zorunda kaldılar. Yangın söndürme donanım ve cihazlarını sokakta temizliyor ve kurutuyorlardı. Hortumları da Tuna nehri ba-

*Eski dönemlerden bir desen (ayrıntı)
Peşte İtfaiyecileri*

lıkçılarının bu amaç için verdikleri teknelerinde yıkıyorlardı.

İtfaiyeciler akşam saat 9'dan sabah saat 5'e kadar bu binada nöbet tutuyorlardı, sabah da herkes normal işine gidiyordu. Daimi ve sürekli bir hizmet bu şekilde gündeme gelebiliyordu.

Bir yangın durumunda "tulumbacı başı" keskin ve tiz bir ses çıkaran düdüğünü çalmaya başlıyor ve ekip hemen yangın yerine hareket ediyordu. Yangının çıktığı bölgeye göre de düdüğün çalınış şekli farklı oluyordu. Böylece bu sesleri tanıyan gönüllü itfaiyeciler hemen o bölgeye hareket etmek zorundaydılar. Ekip toplandığında da başkanlar ve başkan yardımcılarının direktifleriyle yangın söndürme faaliyeti başlıyordu.

Ekip başı olarak da, yani somut organizasyon işlemlerinin yürütülebilmesi amacıyla başkanın önerisiyle 4 Ocak 1870'da Leipzig'li bir sporcu ve deneyimli bir itfaiyeci olan Krause Waldemár atandı.

Profesyonel itfaiyenin kuruluşu

Her ne kadar gönüllü itfaiyecilik ilkesini savunarak işe başlasa da kısa bir sürede bu faaliyetin bu esaslarda yürütülemeyeceğini anlamıştı. Tek başına sürekli bir şekilde her an hazır itfaiyecilik yapmasına imkân yoktu. Bu nedenle 1869'da kadrolu şehir itfaiyeciliği oluşturulması için öneri yaptı.

Şehir meclisinin oybirliği ile onay verdiği proje sonucunda 1 Şubat 1870 tarihinde başkentte 12 kadro ile profesyonel itfaiyecilik başlamış oldu. Bu ekibin merkezi Eskü meydanındaki binaydı. İtfaiye başkanı Ödön Széchenyi oldu. (Gönüllü çalışma sürecinde bu göreve seçilerek gelmişti. Profesyonel aşamada şehir meclisi tarafından atanan görev haline geldi).

Şehir itfaiyesinin çalışanları bu görevi düzenli ve sürekli bir şekilde yerine getiriyorlardı. Yani gece gündüz nöbetteydiler. Mart 1870'de kadrolarına 4 kişi daha eklendi. Hatta 23 Mart'ta ikinci itfaiye bölüğünü

da oluşturmayı başardılar. Bu ikinci itfaiye bölüğü Ferencváros'da Nyúl ve Oroszlán sokağın köşesindeydi. Eski bir devlet dairesinin deposunu bu amaçla düzenlemişlerdi. Ve bu itfaiye noktasında 13 kadroluk bir ekip çalışıyordu. Böylece oluşan 28 kişilik ekibin itfaiye eğitiminin tamamlandığını 20 Nisan'da başkan şehir meclisine bildirdi.

Genç itfaiye ekibini sınavacak ilk yangın vakası da bu sıralarda meydana geldi: 22 Nisan 1870'de gece saat 03.00 sularında yangın kulesi gözlemcileri Óbuda'da bir yangın alarmı verdiler. İspirto fabrikası alevler içindeydi. Yangın tüm itfaiye ekibini harekete geçirdi: kadrolu ekibin yanı sıra gönüllü ekipler de kısa sürede olay mahalline gelmişlerdi. İtfaiyecilerin başarılı bir şekilde çalışması sonucunda yangın kontrol altına alındı. Sadece fabrikanın kazan kısmı yanmış, diğer kısımlar alevlerden kurtulmuştu. Bu yangındaki başarı şehir meclisi tarafından takdir edilince, kısa sayılabilecek bir sürede şehirde 3. itfaiye bölüğü de kuruldu. 15 Eylül 1870'de kurulan bu yeni birim Kerepesi caddesinde Népszínház'ın karşısındaydı. 14 kişinin görev yaptığı bölük bir tulumbaya - ki bu tulumba Ferenc Walser'in Budapeşte'deki fabrikasında bir sanayi imalatı sürecinde üretilen ilk yangın söndürme tulumbasıydı - ve iki atla çekilen bir su haznesi aracına sahipti.

1870 yılı sonuna kadar itfaiyeye 63 yangın ihbarı yapılmıştı¹⁰.

László Pataky: Sefere çıkarken

¹⁰ János Minárovics, A fővárosi tűzoltóság története. (Báskent İtfaiyesinin Tarihi). <https://fovaros.katasztrofavedelem.hu/26048/a-kezdet>

Macar Ulusal İtfaiyeciler Federasyonu'nun kurulması

Ulusal İtfaiyeciler Federasyonu'nun kurulması düşüncesi taşradan doğup gelen bir düşüncedir¹¹. Bu düşünce ilk olarak Sopron şehri itfaiyesi başkanı tarafından dile getirilmiştir. Kont Ödön Széchenyi başkentte itfaiye kurulması için ve engelleri aşmak uğruna çabalarken, o sıralarda artık taşra şehirlerinde var olan itfaiye birlikleri de bir federasyonda birleşmek için gayret gösteriyorlardı. Bu düşüncenin fikir babası ve bu organizasyonun oluşabilmesi için çok çaba harcayan kişi de Sopron gönüllü itfaiyeciler birliğinin başkanı ve aynı zamanda bir beden eğitimi öğretmeni olan Frigyes Rösch idi. Rösch 1869 yılında böyle bir federasyon kurulması amacıyla İçişleri Bakanlığı'na bir başvuruda da bulunmuştu. Bu başvuru yerleşim birimlerindeki itfaiye birliklerinin yerel idareler tarafından desteklenmesini, kurulacak olan yangın söndürme birliklerine yangın sigortası yapan şirketlerce sponsorluk yapılmasını da öneriyordu.

Burada söz konusu edilen devlet yardımlarının eksikliği engelleyici bir faktör olmadı. Frigyes Rösch ve arkadaşları federasyonun temel belgelerini hazırladılar. Hatta kurucu genel kurulun tarihi üze-

Ulusal Jimnastik Salonu binası

rinde de anlaştılar: 31 Ekim 1870. Peşte şehri itfaiyecileri ilk başlarda böyle bir federasyon kurulması fikrine sıcak bakmıyorlardı. Bunun erken olduğunu düşünüyorlardı. Hatta söz konusu genel kurula katılmayı da düşünmüyorlardı. Ancak sonuçta kont Széchenyi eğer genel kurula katılmazlarsa bunun başkent açısından taşıyacağı olumsuzlukların daha büyük olacağı sonucuna vardı. Buda ve Peşte ekibinin de katılımıyla federasyonun daha güçlü olacağı açıktı. Hatta böyle bir federasyonun merkezinin de başkentte olması gerekiyordu. Sonunda anlaşmaya varıldı. Kurucu genel kurul Peşte'de 5 Aralık 1870'de toplanacaktı.

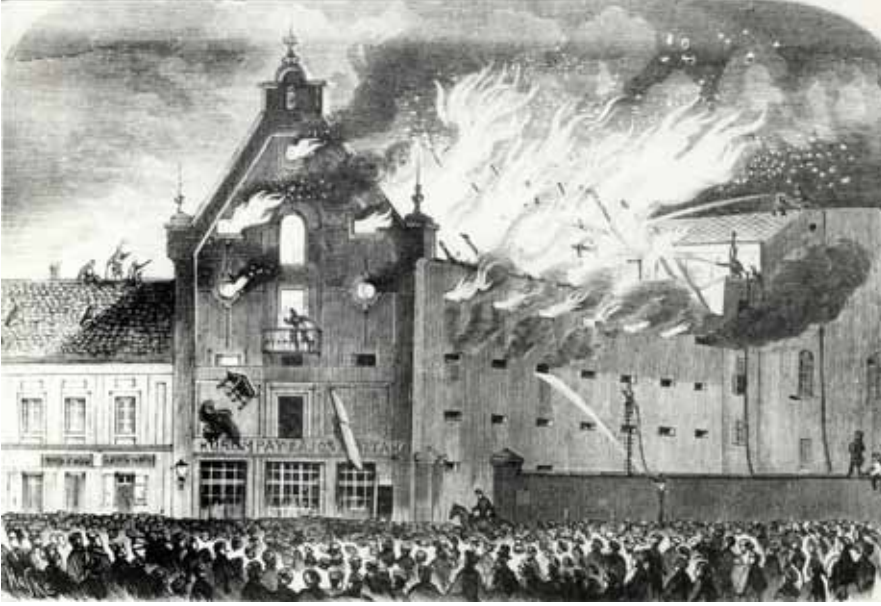
Kurucu genel kurula 17 cemiyetten 52 temsilci katıldı. 1. Debrecen Yüksek Okulu (Kuruluşu: 1650 civarında), 2. Arad (1834), 3. Pest-

Buda Buharlı Değirmenleri, 4. Sopron (1866), 5. Nagyvárad (1867), 6. Pozsony (1867), 7. Temesvár (1868), 8. Nagyszombat (1868), 9. Varasd (1868), 10. Esztergom (1868), 11. Pest Gönüllüler (1869), 12. Nyitra (1869), 13. Pécs (1870), 14. Peşte şehri (1870), 15. Zágráb (1870), 16. Kassa (1870), 17. Békésgyula (1870)¹²

Kurucu genel kurul toplantısında "bu asil görevin geliştirilmesi, bu düşüncenin yaygınlaştırılması ve de itfaiyecilerin birliğinin daha iyi temsil edilmesi nedeniyle ulusal bir organizasyona gerek duyulmaktadır" ilkesine vurgu yapıldı. Federasyonun başkanlığına da Széchenyi seçildi.

11 Béla Markusovszky, Magyar Országos Tűzoltó Szövetség története. I. rész. Az első két évtized (1870-1890) története. (Macar Ulusal İtfaiyeciler Federasyonunun Tarihi. I. Kısım . İlk Yirmi Yıl (1870-1890) Tarihi). Budapest, 1911. 4.

12 Jenő Roncsik, A Magyar Országos Tűzoltó Szövetség hatvanéves története 1870-1930. (Macar Ulusal İtfaiyeciler Federasyonunun Altmış Yıllık Tarihi 1870-1930). Debrecen, 1935. 17.

Ulusal Tiyatro Dekor deposu yangını

Macar Ulusal İtfaiyeciler Federasyonu'nun kurulmasıyla itfaiyecilerin bir düşü gerçek olmuştu.

Federasyonun kurucuları bu yeni cemiyetle şunları amaçlıyorlardı: parlamento, yasama süreci ve hükümetin faaliyetlerinde itfaiyecilerin çıkarlarını temsil etmek; bu kurum ve kişilere karşı itfaiyecilerin şikayetlerini, dileklerini ve taleplerini iletmek; yangınla mücadele ile ilgili olarak istatistik verileri toplamak, bunları değerlendirmek, dönemsel raporlar hazırlayıp yayınlamak; yangınla mücadelenin teorik ve pratik yöntemlerini geliştirmek; itfaiyecileri geliştirmeye yönelik eğitimler hazırlamak. Kurucu genel kurulda kabul edilen tüzük taslağı İçişleri Bakanlığı'na sunuldu. Bu tüzük 12 Eylül 1871'de müsteşar Károly Zeyk tarafından onaylandı.

Bu tarihten itibaren itfaiyeciler

yöntemlerini birbirlerine öğrettiler, kendi aralarında yarışmalar düzenlediler, deneyim alışverişinde bulundular. Federasyon artık sözü geçer bir prestije de sahip olduğu için, belediyelerin tasarruf telkinlerine rağmen yeni araç gereç edinmek de daha kolay olmuştu¹³.

Széchenyi Başkent itfaiyecilerinin başında

Günlerimize kadar periyodik olarak düzenlenmekte olan itfaiye günlerinin gerisinde, bu etkinlikler yardımıyla itfaiyecilerin faaliyetlerini, onların eğitimlerinin aşamalarını, kullandıkları teknikleri topluma tanıtmaya düşüncesi yatar. Bu "toplumsal faaliyetin" temel

¹³ István Bogdán, Régi magyar mester-ségek (Eski Meslekler). Budapest, 2006. 30. kısım: Kızıl horozun ehlileştirilmesi. İtfaiyecilik.

lerini atan, yani itfaiyecilerin toplum hayatında sahip oldukları yeri güçlendirme sürecini başlatan kişi Ödön Széchenyi'dir. İlk kez Mayıs 1871'de büyük bir İtfaiyeciler Şenliği düzenlemiş ve bir önceki yıl eğitimlerini tamamlayan itfaiyeciler yardımıyla, itfaiyecilerin neler yaptığını, hangi durumlarda ve hangi araçlarla toplumun yardımına koştuğunu halka anlatmıştır.

Széchenyi yangınların neredeyse tümünde kendisi de mücadelede yer almıştır. Onun da orada olması arkadaşlarını gayrete getirmiştir. Bu yangınlar arasında özellikle de 13 Eylül 1871'de meydana gelen Ulusal Tiyatro dekor deposu yangınına hatırlatmakta yarar vardır. Bu yangın itfaiyecilerin olağanüstü çabalarıyla alevler kostüm deposuna ve tiyatro binasına sirayet etmeden kontrol altına alınabilmiştir. Yangında aralarında Kont Elemér Batthyány'nin de bulunduğu itfaiyeciler yaralanmışlardır. Kontun üzerine düşen alevler içindeki bir direk ellerinin yanma-

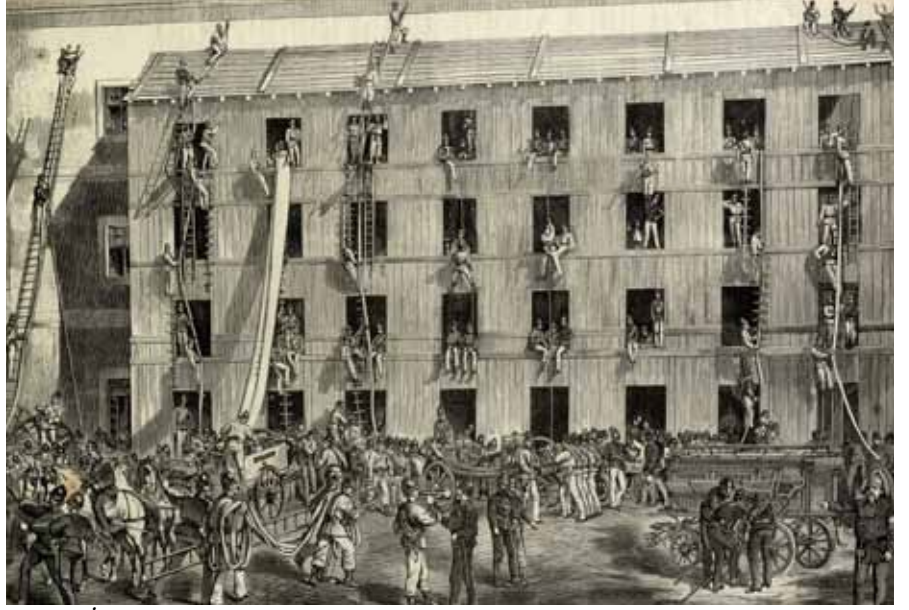

Széchenyi tarafından tedarik edilen Eski meydanındaki İngiliz buharlı tulumbaşı

sına neden olmuştur. Yangın yerine dönemin başbakanı Kont Gyula Andrásy de gelmiş ve yangınla ve itfaiyecilerin kararlı mücadelesiyle ilgili olay yerinde bilgi almıştır. Daha sonra tiyatro itfaiyecilerin onuruna bir gece düzenlemiş ve Peleskei nótárius'tun sahnelendiği temsilin ardından gecenin geliri itfaiyecilere bağışlanmıştır.

İtfaiyecilerin bu fedakâr çalışmaları kralın da dikkatini çekmişti. Széchenyi başbakan Gyula Andrásy tarafından "kamu yararına çalıştığı için ve özellikle de yangın söndürme alanındaki kararlı ve başarılı çalışmaları nedeniyle" Lipót Onur Ödülü'yle taltif edildi. Ulusal Tiyatro yangının ardından "kararlı ve olağanüstü cesur faaliyetleriyle alevlerin yayılmasının engellenmesine katkıda bulunan" Waldemár Krause, Alajos Follmann, Lajos Richter, Ernő Bárányi Nándor da başbakan tarafından Altın Haç Onur Ödülü'ne layık görülmüşlerdi¹⁴.

Eylül 1871'de Újépület avlusunda düzenlenen birinci İtfaiye Federasyonu Bayramı'nda itfaiyeciler büyük bir gösteri düzenlediler ve bu gösteriyi imparator József Ferenc de ziyaret etti. Bu gösteri için üç kat yüksekliğinde ahşap bir tırmanma binası da inşa edilmişti. Gösteri esnasında itfaiyeciler direklerden inmeyi, binaya tırmanmayı ve alevleri söndürmeyi pratikte de sergilediler. Bu şenliğe başkent ve taşra itfaiyecilerinin yanı sıra, yurt

Ulusal İtfaiyeciler Bayramındaki gösteri

dışından gelen itfaiye ekipleri de katılmışlardı.

Vasárnapi Újság gazetesinin 24 Eylül 1871 tarihli nüshasında itfaiye şenliklerindeki gösteri şöyle tasvir ediliyordu: "En etkili kısım, tırmanma binasındaki uygulamalı gösteriydi. Özellikle kapanış kısmındaki büyük taarruz çarpıcıydı. Belli bir ikazla birlikte binanın değişik kısımlarından tulumbalarla ve diğer araçlarla ortaya çıkan itfaiyeciler, bir dakika içinde donanımlarıyla yerlerini aldılar ve ikinci dakikada da ellerindeki iskeleleri binaya dayayıp tırmanmaya başladılar. (...) Tulumbalardan yüksek binanın çatısına su fışkırmaya başladı. İtfaiyeciler duvara tırmanıyorlardı. (...) Binanın içinde pencerede kucağında bebeğiyle birlikte bir anne (ki kendisi de aslında bir itfaiyeciydi) belirdi. Yardım istiyor, çığlıklar içinde kurtulmayı bekli-

yor ve korku içinde pencereye tırmanıp, ileri bir adım atarak kendini bekleyen sona doğru ilerliyordu! Ah, o da ne? Yere düşmesine rağmen ağırlığıyla çıkan sese karşın, onlar hayatta kalıyorlardı. Anne ve bebek kurtarılıyor sevinç içinde uzaklaşıyorlardı."

Széchenyi, itfaiyecilerin başkomutanı olarak ekiplerinin araç ve donanımlarının kaliteli ve modern olmasına büyük özen gösteriyordu. Tulumbalarını İngiltere'den getirtiliyordu. Bunlar arasında zamanının en modern buharlı tulumbaları da vardı. İnsan gücünün yerine makineleri oturtmak isteyen başkan İngiliz Shand-Mason fabrikasından buharlı tulumbalar da getirtilmişti. Bu donanımın satın alınması için Peşte Özgür Kraliyet Şehir Meclisine önerge sunmuştu. Bu yeni donanımla 12 Aralık 1872'de Tuna kıyısında bir gösteri

¹⁴ Macar Ulusal Arşiv, MNL OL K 27. 19 Eylül 1871. 39. oturumu, 7. gündem maddesi. Bakanlar kurulu zabıtlar, 1867-1944. Orjinal imzalar da taşıyan tutanaklar.

Kont Ödön Széchenyi'nin portresi

de düzenlenmişti. Zamanın gazete haberlerine göre bu tulumba bir kule gibi yükseğe su fıskırtmayı başarıyordu. Bu donanım ilk olarak Mart 1873'de Mező sokağındaki Orfeum eğlence merkezinde çıkan yangında kullanıldı.

Kendisi de "itfaiye birimleri için" bu tür bir donanım planlamıştı. Bu donanım dört tekerlek üzerinde hareket eden bir atlı arabaya monte edilebilen 500 litrelik bir su haznesi ve bunun ardında bir kızak üzerinde hareket ettirilebilen bir tulumbaydı. Bu cihaz arabadan indirilebiliyor ve su haznesiyle hortumla bağlanıyordu. Daha sonra bu tulumbanın planını değiştirdi ve cihaz aracın üzerinde kalan, ama kendi ekseni etrafında döndürülebilen bir cihaza dönüştürüldü.

1870'li yılların ilk yarısında itfaiye faaliyetlerini geliştirmek üzere pek çok proje geliştirdi: yangın sigortası şirketi kurulması, buhar

esasıyla çalışan ve raylı bir sistemde hareket eden tulumba ve bir yangın alarm sistemi bu projeler arasındaydı. Ancak bu projelerin hayata geçirilmesi, beklenmeyen bir gelişmeyle sekteye uğrayacaktı. Bu gelişme Ödön Széchenyi'nin sonraki hayatının şekillenmesinde de önemli rol oynayacaktı.

Başkent profesyonel, yani kadrolu itfaiyeciler için önemli kaynaklar ayırıyordu. Ancak gönüllü itfaiyecilerin giderlerine ise karışmıyordu. Yani Ödön Széchenyi bile bir maaş almıyordu. Budapeşte'de bir yangın alarm sistemi inşa edilmişti. Bu sistem itfaiye binasını, belediye binası kulesini ve Ulusal Tiyatroyu birbirine bağlamıştı. Belediye'den bir yangın esnasında gerekli olduğu miktarda ve ücretsiz su kullanma hakkını da elde etmişlerdi. Elllerinde artık kullanabilecekleri, pratik yapabilecekleri bir meydanları da vardı.

1872 yılı sonuna kadar yoksullar evinin bulunduğu meydanda yeni bir tırmanma ve pratik yapma binasına kavuşmuşlardı. Bu bina o dönemin Avrupa'sında en amaca yönelik tırmanma binası olarak ün salmıştı.

17 Kasım 1873'de Buda, Peşte ve Óbuda şehirleri birleşip tek bir başkent olduğunda Peşte 65 kişilik itfaiyesiyle Budapeşte'nin hizmetine alınmıştı.

Ödön Széchenyi artık yangınla mücadele sistemine devlet organlarının bir şekilde bağlanması konusunda ikna olmuştu. Hatta en iyisi yangınla mücadelenin devlet tarafından ele alınıp halledilmesi gereken görevlerden biri haline getirilmesiydi. Bu nedenle de Mayıs

Kont Ödön Széchenyi gönüllü itfaiyeciler üniformasıyla

1873'de İçişleri Bakanı'na bu konuda bir başvuruda bulundu. Bu belgede bütün modern ülkelerde yangınla mücadele kurumlarının geliştirilmesi gerektiğinin artık tartışılmaz olduğu, bu ülkelerin bu alanda maddi manevi destek vermekten kaçınmadığı, sadece ülkemizde bu sürecin henüz çok ilkel bir şekilde yürütüldüğü vurgulanıyordu. Belgede henüz emekleme döneminde olan Macar itfaiye sisteminin geliştirilmesi amacıyla hangi yöntem ve araçlara başvurulacağına da altı çiziliyordu. Ulusal düzeyde yangınla mücadele ve itfaiye denetleme mekanizmasının kurulmasını da önerdi. Sonunda bu başvurusunu şu cümlelerle sonlandırdı. "Bu arada şu hususu vurgulamayı da bir borç bilirim ki, tarafımdan bugüne kadar gündeme getirilen tüm faaliyetleri, itfaiyecilik alanındaki tüm birikimlerimi, yukarıda adı geçen kuru-

mun kurulması sürecinde, sevinç ve gönül rahatlığıyla sizin doğru bulduğunuz şekilde kullanmanız dileğiyle bağlıyorum". Macar Kraliyet Yangınla Mücadele ve İtfaiyecilik Denetleme Kurumu adına şemayı oluşturmuştu. Denetleme kurumunun faaliyetlerinin mali çerçevesini de hazırlamıştı. Maliye bakanlığına bunları da sundu. O makamdan bu faaliyet için destek talep etti. Ancak ne İçişleri Bakanlığı ve ne de Maliye Bakanlığı'ndan bu projelerine yanıt bile alamadı.

27 Temmuz 1873 tarihinde Viyana Dünya Fuarı organizasyon komitesi ve toplantı için bir araya gelen konukları arasından 450 kişilik bir delegasyon Budapeşte'yi ziyaret etti. Bu ziyaret kapsamında konuklar için büyük bir yangın kurtarma gösterisi düzenlendi ve bu etkinliğe Budapeşte'nin tüm itfaiye ekipleri de katıldı.

Bu dönemde giderek sayısı artan yangın vakaları arasında 28 Haziran 1873'deki Kóbánya sokağındaki devlet mülkiyetindeki vagon fabrikasındaki yangını hatırlatmakta yarar var. Burada tam 6 atölye yangında kül olmuştu. Bu yangında alevlerle mücadeleye bizzat Ödön Széchenyi'nin idaresinde Budapeşte'nin tüm itfaiye ekipleri katılmıştı. Peşte o tarihe kadar bu kadar büyük bir yangınla karşılaşmamıştı. İtfaiye ekiplerinin kahramanca mücadelesi sonucunda demir çelik atölyelerinin ve buharlı dev balyozların bulunduğu bina yanmaktan kurtulmuştu. Bunların değeri 260 bin forint idi. Yangının söndürülmesi üzerine başbakan

ve sanayi bakanı olay mahallinde Ödön Széchenyi ve onun şahsında yangının söndürülmesinde emeği geçen herkese teşekkür etmişti. Yangından çıkan dersler sonucunda Ödön Széchenyi bir rapor hazırlayarak fabrikaya hangi kuralların ihlal edilmesi nedeniyle böyle bir yangın çıktığını belirtti ve genel müdürlükten vurguladığı hususların düzeltilmesini talep etti.

Söndürülmesi için bir buçuk gün onun idaresinde mücadele ettikleri yangın vakaları da olmuştu. Haggermacher buharlı değirmenindeki yangında alevlerin söndürülmesi ancak buharlı tulumbarın kullanımıyla mümkün olabilmişti. Değirmendeki yangının kontrol altına alınmasının ardından bile günlerce tahıl ve un ambarlarındaki alevleri söndürebilmek için uğraşmışlardı¹⁵.

Ödön Széchenyi itfaiyenin başından 10 Eylül 1874'de uzaklaştı. Ancak hemen öncesinde Buda Yangından Korunma Kurumu'nun idaresini ele almış ve kurumun Budapeşte Gönüllü İtfaiyeciler Cemiyeti'ne katılımını sağlamıştı.

Daha yönetimdeyken itfaiyecilik faaliyetlerinde IV. birim (Próféta sokağında), az V. birim (Rácváros'da), ve sonra da VI. birim (Óbuda'da) hizmete başlamıştı.

İtfaiye erlerinin toplam sayısı 1874'de 97 idi. Altı seyyar ekipte çalışıyorlardı ve bunlara bir de mazba ve yangın kulesindeki ekipler ekleniyordu.

I. bölük itfaiye yönetimi Plébánia meydanında idi. Burada, 2 donanım kullanıcısı, 5 ekip başı, 3 tulumbacı és 18 itfaiye eri;

II. bölük: Nyúl sokağı, 2 ekip başkanı, 1 tulumbacı, 9 itfaiye eri;

III. bölük: Népszínház sokağı, 2 ekip başı, 1 tulumbacı, 9 itfaiye eri;

IV. bölük: Proféta sokağı, 2 ekip başı, 1 tulumbacı, 9 itfaiye eri;

V. bölük: Rácváros, 2 ekip başı, 1 tulumbacı, 9 itfaiye eri;

VI. bölük: Óbuda, 2 ekip başı, 1 tulumbacı, 9 itfaiye eri;

Mezbaha bölük, 1 ekip başı, 4 itfaiye eri;

Kule bölük, 4 itfaiye eri.

Széchenyi'nin Macaristan'daki faaliyetleri, önceleri gönüllü ve ardından profesyonel temelde gerçekleşen itfaiye faaliyetleri organizasyonu kendisine Avrupa çapında ün kazandırmıştı. Budapeşte profesyonel itfaiyesi dünya çapında da ilkler arasındaydı (kıyaslama bakımından: profesyonel itfaiye Stockholm'da 1875'de, Oslo'da 1894'de, Roma'da 1887 civarında kuruldu).

Széchenyi'nin adı Avrupa'nın tüm başkentlerinde, kralların sarayında tanınan bir isimdi. İstanbul'daki büyük yangının ardından, şehrin yangınlara karşı korunması mücadelesinde itfaiye faaliyetlerini düzenleme görevinin ona verilmesinin gündeme gelmesi tesadüf değildi. İstanbul'daki büyük yangında, aralarında İngiltere Büyükelçiliği, Amerika ve Portekiz Konsolosluğu, Alman Düşkünlere Yardım Evi, İtalyan Tiyatrosu gibi pek çok uluslararası bina da kül ol-

15 150 éve született Gróf Széchenyi Ödön. (Kont Széchenyi Ödön'ün 150. Doğum Yılı). (yazarsız) Budapest, 1989.

Kont Ödön Széchenyi'nin ilk eşi olan Irma Almay

muştı. Dolayısıyla yangınla mücadele konusunda bu ülkelerin de telkinleri gündeme gelmişti.

Ödön Széchenyi'nin özel hayatı

İlk olarak 10 Ocak 1864'de Estergon'da evlendi. Karısı asilzade Mária Teréz Almay Adelheid „Irma” hanımdı. Eşinin babası Almás şehrinden asilzade kont Rudolf Almay (1812–1879), annesi de Feldegg şehrinden Adél Fellner idi. Evliliklerinden üç çocukları oldu. András Széchenyi (1865-1907), Vanda (1870-1916) ve Olga (1873-1889).¹⁶

1874'de ailesini ve çocuklarını geride bırakıp Osmanlı başkentine

¹⁶ Gudenus János József, A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája. IV. kötet (Macaristan'ın Asilzadeleri XX. Yüzyıl Tarihi. IV. Cilt). Budapest, 1998. 52.

gitti. Söylediği, karısının kendisiyle birlikte gitmekte “tereddütlü” davrandığıydı¹⁷. Sonunda Ödön Széchenyi İstanbul'a, eşi ve çocukları da Viyana'ya taşındı.

Geri planda düzenli bir aile hayatının olmaması, gerekli ilgi ve terbiye eksikliği, maddi sıkıntılarla birleşince, en olumsuz etkiyi çocuklar arasında András Széchenyi üzerinde yapmıştı ve bu hususta, her ne kadar birbirlerini suçlasalar da annesi ve babası da hemfikirdiler. Olga Széchenyi'nin kısa hayatı 1889 ilkbaharında Gleichenberg'daki bir sanatoryumda sona erdi. Ödön Széchenyi'nin eşi kızını genç yaşta kaybetmenin ardından akli melekelerini kaybetti. Bir yıl sonra da Budapeşte Kraliyet Mahkemesi kendisini vesayet altına aldı. Ancak başından beri “kendisinin Macaristan'da tedavi görmeye şiddetle karşı olması nedeniyle” önce Viyana'daki birinci sınıf Landes Irrenanstalt'da tedavi gördü arkasından da 1890 yılının aralık ayında özel bir akıl hastanesine kaldırıldı. 19 Şubat 1891'de de burada hayatını kaybetti.

Ödön açısından çocuklarının resmen mirasçı olarak kabul ettirmek Széchenyi sülalesi içinde hep tartışma ve mücadele konusu olagelmisti. Sonunda aile Nagycenk şehrinde kilise topraklarının yanındaki ve o toprakların 1/5'i civarında bir büyüklüğe sahip Hegykő çiftliklerini miras olarak önerdi ve kendisi de bunu kabul etti. 1921 yılı

¹⁷ Macar Ulusal Arşivi, MOL P 623. 304. VII. 32. 12. 8

Kont Ödön Széchenyi'nin ikinci eşi olan Eulália Christopulos

ilkbaharında imzaladığı sözleşme - ki bu sözleşme ile evliliğinin kendi soyluluğuna yakışmayan bir evlilik olduğunu da kabul etmişti - miras konusunu düzenliyordu. Ödön Széchenyi bir yıl sonra çocuklarına biraz da olsa bir miras bırakabilmenin huzuruyla vefat etti¹⁸.

¹⁸ Dániel Ballabás, Gróf Széchenyi Ödön különös házasságai. (Kont Ödön Széchenyi'nin İlginç Evlilikleri). In: Széchenyi István és Zemplén megye. Szerk. Tamás Edit. Kráľovský Chlmec, 2011. 114–1

Dr. Fodor Gábor

KONT ÖDÖN SZÉCHENYI İSTANBULDA (1874-1922)

Osmanlı itfaiyeci

İstanbul'da sürekli deprem riski nedeniyle ve özellikle de 1509'da meydana gelen büyük depremin ardından, esneklik taşımayan taş binalara göre daha dayanıklı ve esnek olan ahşap binalar daha popüler hale gelmişti. Ancak dar ve dolambaçlı sokaklarda birbirine çok yakın inşa edilen bu evler ciddi yangın riski taşımaktaydılar. Şehrin nüfusunun artmasına ve modern çağın bir kazanımı olarak sigorta şirketlerinin kurulmasına paralel olarak profesyonel bir itfaiye sistemine olan gereksinim ciddi olarak kendini göstermeye başladı. 1870'lere kadar yangınlara mahallelerdeki esnaflar tarafından finanse edilen, ilkel tulumbalar ve hortumlar kullanan tulumbacılar müdahale ederdi. Ancak tulumbacıların yangın söndürme faaliyetleri ev sahipleri için tam bir kabus: Macar görgü tanıklarına göre önce yanmakta olan evin kıymetli eşyaları yağmalanır, ardından da yanan eve komşu evler, yangının yayılmasını engellemek için yerle bir edilirdi. Bu nedenle 1870'li yıllardan itibaren sigorta şirketleri ve büyük devletlerin büyükelçilikleri Saraydan profesyonel bir

itfaiye teşkilatının kurulmasını talep etmeye başlamışlardı. Kont Széchenyi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu büyükelçisi olan Ferenc Zichy'nin önerisi üzerine Sultan Abdülaziz tarafından İmparator József Ferenc'den İstanbul için istenmişti. İmparator genç kontun faaliyetlerini biliyordu ve Macar başkentinde etkinliklerine kendi de tanık olmuştu. Ancak bir diğer varsayıma göre ise İmparator Padişah'a Széchenyi'yi doğrudan kendisi önermişti¹.

Sonuçta Széchenyi 1871'de İstanbul'a geldi ve gerekli yapısal dönüşümler üzerine bir öneriler paketi hazırladı. Baştan sona Széchenyi'nin düşüncelerini içeren bu öneriler Miriliva Raif Ahmet tarafından, onun imzasıyla Sultan Abdülaziz'e sunuldu². Bu önerilerin hayata geçirilmesi sonuçta on yıl-

1 Kemalettin Kuzucu, Széchenyi Paşa Ve Osmanlı İtfaiyesinin Modernleştirilmesi. In: Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi. 14.2006. 35. Bu makalenin kısaltılmış versiyonu için bk.: Türkiye'de Macar İzleri. Bir Saray Üç Şehirden Yansımalar. Haz. T. Cengiz Göncü. İstanbul, 2010. 27-42. (Kitap 2010 yılında Pécs ve İstanbul Kültürel Başkentleri kapsamında Türkçe ve Macarca olarak yayınlandı.)

2 Cem Doğan, İtfaiye-i Hümayun: Osmanlı İstanbulu'nda Yangın, Modernleşme ve Kent Toplumunu (1871-1921). İstanbul, 2019. 114-115.

Kont Ödön Széchenyi'nin Türkiye'deki bir portresi

lar sonra gerçek olabilecekti. Kont Ödön Széchenyi 17 Ekim 1874'de Alajos Follmann ile birlikte İstanbul'a geldi. Bu görev için Rus itfaiyecilerle (ve Rus diplomatlarla) rekabet etmesi de gerekiyordu. Sonuçta entrikaların ve yaşanan kısa rekabetin ardından görevi Széchenyi ve çok hazırlıklı olan ekibi kazandı, ve ilk planlara göre bir yıl süreyle olmak üzere bu göreve eğitimci olarak atandılar. Follmann aynı yılın Aralık ayında memlekete geri döndü ve yerine bir sonraki yıl Macar kaynaklara göre daha sonra Budapeşte itfaiyesinin başına da geçecek olan Ernő N. Bányai geldi ve dört yıl boyunca da görev yaptı³. Ancak Osmanlı kaynaklarına

3 Jenő Roncsik, Gróf Széchenyi Ödön. Debrecen, 1938. 231.

Kont Ödön Széchenyi (ortada kılıçla) bir grup fotoğrafı (Fotoğraf: Vasárnapi Újság)

göre Bárány Ekim ayından beri Kontun ekibinde bulunmaktaydı, ve daha başlangıç görüşmelerinde de yer almıştı⁴. Bununla aynı zamanda İngiltere'den gerekli birkaç hortum sipariş edildi. Ardından Budapeşte'deki Walsler Ferenc fabrikasından ve sonra da Avusturya, Alman ve İngiliz firmalarından da tulumalar satın alındı. Bu gelişmelere ilginç bazı bilgiler daha ilave etmek mümkündür: yukarıda adı geçen kişilerin dışında, Macar basınında ve Osmanlı kaynaklarında yer alan bilgilere göre, daha sonraları Fejér İli Valiliği ve Dışişleri Bakanlığı daire başkanlığı da yapacak olan Mareşal Béla Cziráky de 1874'de Széchenyi ile birlikteydi (ve kısa süre içinde geri döndü)⁵. Ayrıca yanlarında Müslümanlığı kabul eden Ahmed Zoltán Csörgey adında bir ressam da vardı ve o da

4 Kuzucu, Széchenyi, 36. Büyük bir ihtimalle doğru olan veri budur.

5 Pesti Napló, 13 Eylül 1896.; Kuzucu, Széchenyi,, 36.

kısa süre içinde Budapeşte'ye geri döndü⁶. Ayrıca burada Kálmán Beszédes'in adını anmakta da yarar var. O da Széchenyi'nin davetiyle 1880'lerde Osmanlı başkentine gelmiş ve bir süre itfaiyeci olarak çalışmıştı. Beszédes daha çok Tekirdağ'daki Macar mültecilerinin bir zamanlar kullandıkları binalar üzerine hazırladığı yazılarla ve çizimlerle tanınır⁷. Yine 1886'da İzmir itfaiyesi başkanlığına getirilen ve sağlık nedenlerinden ötürü bir yıl içinde memlekete geri dönen ve kısa süre içinde hayatını kaybeden ve dolayısıyla "Ateş Paşa" kadar ünlü olamayan Károly Bogisich de bu göreve Széchenyi nedeniyle getirilmişti⁸.

6 Nemzeti Újság, 30 Mayıs 1922. 5.

7 Ayrıntılar için bakınız: János Hóvári, Rodostói emlékek és tanulmányok. Beszédes Kálmán – Rodostó magyar képirója. (Tekirdağ'dan Anılar ve Tezler. Kálmán Beszédes - Tekirdağ'ın Macar Ressamı). Budapest, 2009.

8 Ayrıntılar için bakınız: János Hóvári, Rodostói emlékek és tanulmányok. Beszé-

Széchenyi ilk anlaşmada muatabık kaldıkları üzere, faaliyetlerinin merkezini Taksim kışlasında kurdu. Öncelikle bir tabur kadroyu eğitmek istiyordu. Yakın amaç, 1 alay ve 4 tabur oluşturmaktı. 1 tabur 125 kişiden ibaret olacaktı. Uzun erimli hedef 12 tabur olarak, toplam 6000 itfaiyecinin eğitilmesiydi. Ancak bu rakama 1910'lu yılların başlarında ulaşılabildi ve ondan sonraki dönemde de imparatorluk içinde bitmek bilmeyen savaşlar nedeniyle sürekli insan sıkıntısı çekildi. Devletin askeri bir nizam içinde organize ettiği itfaiye teşkilatının yanı sıra mahallelerde 1920'li yıllara kadar tulumbacıların da varlıklarını sürdürmesi bu nedenlerden ötürü tesadüf değildi. Faaliyetlerin başlangıcında ne kadar ciddi sıkıntılarla karşılaştıklarını ortaya koyan bir gelişme de 1876'da meydana gelen büyük yangındır. Seraskeratın hemen yakınında çıkan ve büyük zorluklarla kontrol altına alınabilen yangının ardından Saray'daki bazı çevreler Széchenyi'yi uzaklaştırmak istemişler ve bu çabalar ancak büyükelçi Zichy'nin araya girmesiyle önlenebilmişti⁹. Yaklaşık on beş yıl içinde, biri Anadolu yakasında, Üsküdar'da bulunan toplam 4 taburun ardından, deniz itfaiyesi olarak çalışacak beşinci tabur de oluşturuldu. Bu yeni bölüğün göre-

des Kálmán – Rodostó magyar képirója. (Tekirdağ'dan Anılar ve Tezler. Kálmán Beszédes - Tekirdağ'ın Macar Ressamı). Budapest, 2009.

9 Magyar Polgár Kolozsvár. Şubat 1876. 506.

vi Boğaziçi kıyılarındaki yalılarda ortaya çıkabilecek yangınlara müdahale edebilmektir. 1890'lı yıllarda da Dolmabahçe Sarayı yakınlarında, ayrı bir komutanlık altında çalışacak bir birim daha oluşturuldu.

Ancak gerilimli siyaset dünyasının içinde bulunduğu koşullar hızlı yatırımları engelliyordu. 1876 yılında Sultan Abdülaziz tahttan indirildi. Yerine geçen II. Abdülhamit ise kendini birden Balkan'daki ayaklanmalarının ve ardından da sonuçları korkunç olan 93 Harbi içinde buldu. Bu arada Avusturya-Macaristan İmparatorluğu da Bosna'yı ilhak etmişti. Bu ise Osmanlı topraklarında yaşayan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vatan-daşlarına karşı Osmanlı tabası içinde tepki yaratıyordu. Bu durum itfaiye teşkilatının içinde bulunduğu durumu ve de kurumun bütçesini elbette doğrudan etkiliyordu. Széchenyi'yi kışkırtanlar ve onun kötülüğünü isteyen Batılıların sayısı da az değildi. Tulumbacılar gelirleri azaldığı için Konta kızıyorlardı. Hatta Türk toplumu Batıdan gelen icatlara ve uzmanlara karşı şüpheli yaklaşıyordu. Sürekli olarak bir suikasta uğrama korkusu yaşayan Abdülhamit de jurnal teşkilatı yardımıyla itfaiye teşkilatının bu kuşku uyandırıcı garip donanımlarını izlettiriyordu. Bir defasında Kontun ısrarları sonucunda satın alınan ve 3-4 kat yüksekliğe kadar uzatılabilen bir itfaiye merdiveni Sultan tarafından görülmüş ve Sultan bunun sarayının 3. katına ulaşabileceğini anladığı anda

İstanbul İtfaiyecilerinin subayları, 1896 (Fotoğraf: Vasárnapi Újság)

merdiveni derhal yaktırmıştı¹⁰. Bir başka benzer olay da 1887'de yaşanmıştı. Bir kez yanlış bir yangın alarmı nedeniyle olay yerine gidilmesinin ardından, itfaiye birimlerinin kendi bölgelerinin dışındaki bir yangına müdahale edebilmeleri için padişah'tan özel izin çıkarılması gerekmişti¹¹.

Bütün bunlara rağmen yavaş, ama hissedilebilir bir gelişme yaşıyordu ve bu tür olumsuzluklara karşın Széchenyi'ye olan güven artıyor, kariyeri sürekli yükseliyordu. 1877'de Albaylığa, 1880'de Tuğgeneralliğe, 1883'de de Ferikliğe terfi ettirildi¹². Zamanla Osmanlı-

nın en yüksek onur madalyası olan 1. rütbeden Osmaniye ve Mecidiye Nişanı'na, Büyük Altın ve Gümüş İmtiyaz Madalyası'na, Küçük Altın Liyakat Madalyası'na, Tahlisiye Madalyası'na ve de Bilim ve Sanat Madalyası'na layık görüldü. Bu madalyaları Macaristan'dan da izin almasının ardından resmi olarak de giyebilirdi¹³. Ayrıca 1880 yıllarının ortasında kendisinden taşra şehirlerinde de yangınla mücadele için bir program geliştirmesi talep edildi. Bu talebi yerine getirdi, fakat önerileri ancak kısmen dikkate alındı. 1891'de itfaiye teşkilatı modeli temel alınarak başkentte bir cankurtaran teşkilatı kurulması önerisine ise ne yazık ki ret yanıtı aldı. Bu önerisi daha sonra, 1911 yılında Budapeşte Gönüllü Cankurtaran Cemiyeti başkanı Kont Jenő

¹⁰ Roncsik, Gróf Széchenyi Ödön, 268-269.

¹¹ Budapesti Hírlap, 28 Ağustos 1887.

¹² Macar basınında çıkan bazı haberlere göre 1908'de tümen kumandanlığına atandı. 1902'de tuğgeneral oldu. Ancak bu konuda Türk kaynaklar belirsizdir. Ancak Tümgeneral rütbesi mezartaşında da vurgulanmaktadır.

¹³ Budapesti Közlöny, 7 Temmuz 1897. 1. ve 2 Kasım 1907.; Kuzucu, Széchenyi, 250.

İstanbul İtfaiyecilerinin ilk bölüğünün tatbikatı, 1896 (Fotoğraf: Vasárnapi Újság)

Karátsonyi ve Baştabip ve cemiyet müdürü Aladár Kovách'in İstanbul'a gelmesiyle gerçekleştirildi. İlk Cankurtaran istasyonu Taksim kışlasında kuruldu¹⁴. Ayrıca 1880 yılında döşenen su boruları çalışmalarını esnasında itfaiye donanımlarının bağlanacağı ana boru çıkışlarının yerlerini de o saptamıştı. Tüm bu sonuçlar cesur ve kararlı bir çalışmanın ve iyi bir organizasyonun sonucuydu. Haber bültenlerine göre 1881'de, 1892'de, 1897'de, 1899'da, 1902'de ve 1911'de yangın söndürme işlemleri esnasında yaralanmıştı ve bu süreçte ağır bir şekilde de hasta olmuştu. Osmanlı ar-

şivlerinde ona dair kalan belgelerin çoğunluğunda ücret ödenmesinin gecikmesi, ya da talep ettiği donanımların satın alınması için yapılan tekrar başvurular gibi sıkıntılar olduğu anlaşılabilir da bu şikâyetlerin onun bu işi bırakması için gerekçe olmadı. Oysa Macaristan'a geri gelmesi için davetler almıştı, hatta Japonya imparatoru da Tokyo'da bir itfaiye cemiyeti kurması için kendisine bir çağrı göndermişti¹⁵.

Széchenyi'nin pozisyonları 1908'de Jön Türk devrimi ve Meşrutiyetin ilanı sonrası daha da zorlaşmıştı. Bir yandan bu tarihi dönemdeki savaşlar nedeniyle (

1911 Libya savaşı, 1912-13 Balkan savaşları, 1914-18, 1. Dünya Savaşı) itfaiyeye ayrılan bütçe iyice azalmıştı. Diğer yandan da itfaiyeciler arasında seferberlik nedeniyle orduya katılan da çoktu. Her ne kadar 1910'lu yılların başında pek çok Macar ve Türk gazetesinde Ödön paşanın Macaristan'a geri dönmek istediği haberleri çıksa da, Széchenyi seçtiği bu vatanda kalmaya devam etti. Hatta Birinci Dünya Savaşı esnasında düzenlenen birçok Türk Macar yardım kampanyasına katıldı. Evinde de eşi ve kızı Ilona yardım için, gazlı bezler, çarşaf, şapka ve önlük üretiyorlardı. Hatta Taşkışla ve Beykoz hastanelerinde gönüllü olarak yaralı Türk askerlerin tedavisinde yer alıyorlardı¹⁶. Yakın bir tarihte ortaya çıkan bazı arşiv belgelerine göre Széchenyi kızı Ilona'nın ödüllendirilmesi talebinde de bulundu ve bu talebi derhal yerine getirildi. Kızı Ilona 1918'de padişah tarafından özellikle yardım kampanyalarına katılan hanımlara takdim edilen 2. rütbeden Şefkat Nişanı'na layık görüldü¹⁷. Savaşın ardından - öncelikle eşinin sayesinde - müttefik güçler tarafından işgal edilen İstanbul'da kalmasına izin verilen az sayıda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu vatandaşlarından biriydi. Böylece yaşamının sonuna kadar itfaiyecilik alanında çalışmaya de-

¹⁴ Budapesti Hírlap, 3 Mayıs 1911. 13.; Gábor Debródi, Ambulance Station in Constantinople. In: Orvostörténeti Közlemények. 230-233., No. 1-4. 2015. 179-182.

¹⁵ 150 éve született Gróf Széchenyi Ödön (Kont Széchenyi Ödön'ün 150. Doğum Yılı). (yazarsız). Budapest, 1989. 13.

¹⁶ dr. Lipót Mosony, Konstantinápolyi hírek. (İstanbuldan haberler) In: Alkotmány (212), 12 Ağustos 1915.

¹⁷ Sinan Çoluk, Hem kont hem paşa... İtfaiyenin başında 48 sene Ödön Seçeni. In: #Tarih (68.), Ocak 2020. 60-61.

vam etti. 1921 sonlarında, çok eski bir rüyası olan şehir itfaiyesi kurulması faaliyeti gerçek oldu. Ancak bu kurumun kurulmasında, sağlık durumunun artık iyice kötüleşmesi nedeniyle sınırlı bir şekilde yer alabildi.

Aile babası

Kont Ödön Széchenyi'nin özel hayatı, meslek hayatı kadar başarılı değildi. Daha birinci evliliğinden daha önce bahsetmiştik. Osmanlıya taşındıktan sonra oğlu András yaşadığı skandallarla sürekli haberlere konu oldu, çok kez düello etti, oysa babası oğlu için Osmanlı Bankası'nda iyi maaşlı bir iş de bulmuştu (Bu bankayı Ödön Paşa pek çok kez yanmaktan kurtarmıştı). Oğlu İstanbul'da ailesinin itirazına rağmen 1884'de Rus buharlı gemi şirketinin müdürünün kızıyla evlendi¹⁸. Ancak evlilik onun gece hayatı nedeniyle sarsıldı ve sonunda eşi Elena Korostowzoff 1899'da kendisinden ayrıldı. Evliliklerinden Lipót (1886–1920) adında bir evlatları oldu. Kont Kızı Vanda'yı da yanına almıştı. Kızını İran ve Ermeni kökenli Vahram Dadian'la evlendirdi. Damadı mahkemede hâkimdi¹⁹. Ancak Dadian Ermeni milli hareketinde yer aldığı gerekçesiyle tutuklandı. Sonra karısıyla

18 Fővárosi Lapok, 27 Nisan 1886. 846.

19 Oysa Macar basının kızının kont Henrik Weinckheim ile nişanlandığı haberleri yayınlanmıştı. Haberlere göre kont İstanbul'da Vanda ile 1885 yılının Mayıs ayında nişanlanmıştı ve sonbaharda düğünleri olacaktı. Budapesti Hírlap, 26 Mayıs 1885. 6.

birlikte İran'a kaçtı ve orada bakanlık makamına kadar yükseldi. Ancak 1916'da bir isyan sonucunda öldürüldü. Vanda da ertesi gün Tahran'daki evlerinde intihar ederek hayatına son verdi. Aslına bakılırsa Kontun daha birinci eşi hayattayken, gayrı meşru çocukları olmuştu. Bu çocuklar

- 1887'de György (1891 senesinde, büyük bir ihtimalle hastalık nedeniyle öldü),
- 1888'de Ilona (1951'de öldü) ve 1889'de doğan Gusztáv (ölümü 1966)²⁰.
- Gayrı meşru çocuklarının annesi olan Rum kökenli Eulalia (Eftalia) Christopulos (1854–1918) ile 1 Ağustos 1892 tarihinde evlendi. Evliliklerinin ardından meşru bir çocukları daha doğdu. Ona Bálint adını verdiler (1893–1954)²¹.

20 Şu husus ilginçtir: İstanbul Macar nüfus kayıtlarında György görünmemektedir (başka kaynaklarda da onun adına rastlanmamaktadır), yine Ilona da kayıtlarda yoktur. Ancak Andor Széchenyi 1882-1886 arasında kayıtlara alınmıştır. Bu konudaki veriler için bakınız: György Csorba, İstanbullu Macarların Tarihine Dair Bir Kaynak: "Macar Nüfus Kütüğü." In: Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi 24.2013.2. 106.

21 Ballabás, Gróf Széchenyi, 122. Evlilik törenleri Vatikan Kardinali Bonetti'nin köşkündeki küçük kilisede gerçekleşti. Bundan önce de Eulalia Christopulos Katolik mezhebine geçmişti. Hanımın tanığı saray doktoru ve yine Rum asıllı Mavrogeni ve Necip paşa idi. Ödön Széchenyi'nin tanıkları ise orada yaşayan Macarlardan İstanbul Macar Cemiyeti başkanı dr. József Révey ve başkan yardımcısı Imre Hamvai Kovács idiler. Bakınız: Fővárosi Lapok, 15 Ağustos 1892. Eşinin kökenleri ile ilgili olarak birbirine zıt iddialar da mevcuttur. Bazılarına göre gelin İzmirli zengin bir ailedendir. Bazılarına göre ise İstanbul'un Tatavra semtinden bir marangozla bir temizlikçi kadının kızlarıdır.

Her ne kadar kendisinin de mensup olduğu soylu bir aile açısından tekrar uygun olmayan bir hanımla evlenmiş olsa da daha sonraki miras davaları esnasında eşinin soylu bir Bizans ailesinden geldiğini kanıtlamaya çalıştı. Ayrıca beklentilere uygun olarak eşi Eulalia Ortodoks mezhebinden Katolik mezhebine geçti. Yukarıdaki verilerden de anlaşılabilirliği gibi Széchenyi yedi çocuğundan dördünü ve her iki eşini de daha hayattayken kaybetmişti. Sonra da bu trajedilerin gölgesinde soylulukla uygun olmayan evlilikleri nedeniyle aile mirasından da önemli ölçüde mahrum kalmıştı.

BİR YURTSEVER OLARAK ÖDÖN SZÉCHENYİ

Macar – Türk ilişkileri

Her ne kadar hayatının 48 yılını Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde geçirmiş olsa da, Ödön Széchenyi Macar ulusuna karşı duyduğu sevgiyi hiç kaybetmemişti. Oysa Macar basınında pek çok kez Kontun Müslümanlığa geçtiği haberleri yayınlanmıştı²². Yeni işine başlamasının hemen ardından Budapeşte Taban semtinde sel baskınından zarar görenler için bir yardım kampanyası düzenlemişti²³. 1880 yılında babası István Széchenyi için hazırlanan heyke-

22 Ellenzék, 17 Ağustos 1885. 737.

23 A Hon, Ağustos 1875. 54.

lin açılışı için düzenlenen törene Osmanlı üniforması ile katılmış ve büyük sükse yapmıştı²⁴. 1884'de Avusturya Macaristan İmparatorluk varisi çiftin İstanbul gezisinde, Rudolf ve Stefania'nın özel talebi üzerine Széchenyi İstanbul'da onlara rehberlik etmişti. Hatta İstanbul'da yaşayan ve hayatını 1885'te kaybeden ünlü sahaf Dániel Szilágyi'nin cenaze törenine de katıldı²⁵. Doğuya uzanan tren hatlarının çalışmaya başlamasının ardından 1887'de ve 1888'de İstanbul'u ziyaret eden Macarlar için verilen resepsiyona da katıldı²⁶. Kont 1888'de gerçekleşen Ármín Vámbéry ve Macar Bilimler Akademisi sekreteri olan Vilmos Fraknói'nin de bulunduğu delegasyonun kabulünde de yer aldı.

Saint Benoît Lisesi kilisesindeki, bir zamanların Macar özgürlük savaşçılarının mezarlarının düzenlenmesinde görev üstlendi. 1894'de Széchenyi'nin girişimiyle Krisztina Csáky için yeni bir tabut hazırlandı, 1902'de ise yine burada II. Ferenc Rákóczi'nin mezarına çiçek

Macar itfaiyeciler tarafından Széchenyi'ye verilen hediye fayton, 1892 (Fotoğraf: Vasárnapi Újság)

birakıldı ve bir ayın düzenlendi²⁷. Macaristan kuruluşunun bininci yıldönümü kutlamaları için 1896 yılında II. Abdülhamit'ten sarayda bulunan Macar tarihi ile ilgili değerli hatıraları ödünç istemek için gelen Vámbéry'ye, hangi eşyaları talep etmesi gerektiği hususunda yardımcı oldu. Bunlar Osmanlı egemenliği esnasında Macar Kraliyet topraklarından İstanbul'a götürülen eşyalardı. Ödön Széchenyi'nin kendi özel koleksiyonunda bulunan ve Bercsényi süvarilerini tasvir eden iki şamdanı da sergi için ödünç verdi. Bunlar rivayete göre II. Ferenc Rákóczi'nin Tekirdağ'daki sarayından kalmaydı²⁸.

Ödön Paşa Macarların İstanbul'daki kültürel hayatında da aktif yer aldı. İstanbul Macar Ce-

miyeti'nin onur başkanlığını üstlendi ve faaliyetlerinde de aktif bir şekilde yer aldı. 1910 yılında Macar Cemiyeti'nin Macarca kursları başlatması ve sonuçta Türk gençlerinin Macaristan'da sanayi ve teknik konularda okul eğitimi alması ve dolayısıyla iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin geliştirilmesi alanında önemli katkılarda bulundu²⁹. Daha önce de kısmen belirttiğim gibi ailesiyle birlikte, dünya savaşı esnasında yaralanan Türk askerlerine yardım etti, İstanbul'da Türk-Macar yardım konserleri organize etti. Tüm bunların yanı sıra 1916 yılında kurulan İstanbul Macar Bilim Enstitüsü'nün bazı programlarına da katıldı.

24 Kuzucu, Széchenyi, 50-51.

25 György Csorba – Balázs Sudár, İstanbul'da Macar Bir Sahaf: Dániel Szilágyi. In: Türkiye'de Kitap Koleksiyonerleri ve Sahafı – II. Derleyen: Rifat N. Bali. İstanbul, 2020.

26 Orient Express'in İstanbul'a gelişini de mümkün kılan yeni demiryolu hatların tanıtımı için gerçekleştirilen Macar Demir Yolları Şirketi'nin düzenlediği iki tur vardı. Bunların her ikisinde de Macar grubun ziyareti büyük bir resepsiyonla kutlandı. Ünlü Türkolog ve sonraları Doğu Akademisi başkanı olacak olan Türkolog-Folklorcu Ignác Kúnos, tarihçi ve Rákóczi araştırmaları uzmanı Kálmán Thaly ikinci gruptaydılar. Bakınız.: Pesti Hírlap, 3-4 Ekim 1888.

27 Budapesti Hírlap, 20 Ekim 1894. 8. ve 20 Mayıs 1902. 4.

28 dr. László Krizsán, Vámbéry Ármín konstantinápolyi küldetése. (Ármín Vámbéry'nin İstanbul'daki Misyonu). In: Földrajzi Múzeumi Tanulmányok. 8. 1990. 67.

29 Bu cemiyetin başında o zaman Magyar Kereskedelmi Rt. (Macar Ticarest A.Ş.) İstanbul şubesi müdürü Izidor Baumgarten vardı. Piyano sanatçısı Géza Hegyei de cemiyetin çalışmalarında, düzenlenen balolarda, dünya savaşı esnasında İstanbul ve Budapeşte'de gerçekleşen yardım ve bağış toplama konserlerinde aktif bir şekilde yer almaktaydı.

Macaristan itfaiye kurumu ile olan ilişkileri

İstanbul'da geçen onlarca yıl, sadece memleketiyle değil, memleketteki meslektaşlarıyla olan ilişkilerini de azaltmamıştı. Gönüllü Macar İtfaiyeciler Cemiyeti'nin 5000'i ve 10 000'i nöbeti nedeniyle düzenlenen kutlamalar için memlekete döndü (ikinci kutlamaya bir tren kazası nedeniyle geç kaldığından katılamadı). Sık sık memleketten İstanbul'a gelen itfaiyeci delegasyonlarını kabul etti. Bunlar arasında belki de en önemlisi 1892 yılı yazında düzenlenen Széchenyi'nin itfaiyecilikteki 30. yılı kutlamalarıydı. Aralarında İtfaiyeciler Federasyonu başkan yardımcısı Alajos Follmann, itfaiyeciler komutanı Ernő N. Bárány, rahip Ferenc Várady, rahip Imre Karácson ve işadamı Ferenc Walser'in de bulunduğu 50 kişilik delegasyonun onuruna Taksim meydanındaki kışlada bir itfaiye tatbikatı düzenlendi. Bu ziyaret kapsamında kabul törenleri ve açık hava partisi de düzenlendi ve Várady elçilik binasında bir ayin de gerçekleştirdi. Dini törenin ardından Széchenyi Macar meslektaşları için, kendisi tarafından hazırlanan özel bir sancağı takdim etti. Bu sancağın onur hamisi olarak da Avusturya-Macaristan büyükelçisi kont Calice'nin eşi seçilmişti. Delegasyon İstanbul'daki kardeş itfaiye teşkilatı için tam donanımlı, atlı bir itfaiye aracı hediye etmişti³⁰. İki hafta süren bu ziyaret

30 Fővárosi Lapok, 14 Temmuz 1892.

İstanbul'daki Macar Dostluğu caddesinin açılışında, Széchenyi açık renk kıyafetli 1917 (Fotoğraf: Tolnai Világlapja)

boyunca delegasyon değişik programlarda yer aldı, Selamlığa katıldı. Bu törenler vesilesiyle kont Calice padişaha delegasyonun önde gelenlerini kısaca tanıtmaya imkân vermişti. Bu arada Abdülhamit delegasyon üyesi 50 kişiye farklı düzeylerde olmak üzere nişanlar verdi³¹. Bütün bu ziyaret kapsamında, Macar ve diğer yabancı basın organlarında çıkan haberlerin dışın-

1435.

31 Fővárosi Lapok, 19 Temmuz 1892. 1471. Kálmán Beszédes Sultan Hazretlerinden şahsi kabul talep edildiği iddialarını şiddetle reddetti. Bu bazı delegasyon üyelerinin hayal mahsulüdür dedi. Şurası bir gerçek ki, ne Sancak töreni ve ne de Sultan tarafından delegasyonun kabulü bazılarının beklediği şekilde, katılımıyla ve önceden planlandığı gibi gerçekleşmemiş olabilir, ancak delegasyon üyeleri Sultan'a kısaca takdim edilmişlerdir. Bakınız: Kálmán Beszédes, A magyar pasa jubileuma. (Macar Paşanın Jübilesi) In: Fővárosi Lapok, 19 Temmuz 1892. 1467-1469.; Kálmán Beszédes, Konstantinápolyi levél. (İstanbul Mektubu) In: Fővárosi Lapok, 28 Temmuz 1892. 1535-1536.

da Gyula şehri itfaiye komutanı Miklós Chriszto da iki haftalık ziyareti ayrıntılı bir şekilde bir rapor halinde kayıt altına aldı³². 1899'da, Ödön Széchenyi'nin Osmanlı itfaiyeciliğinde tamamladığı 25. yıl kutlamaları için de benzer bir ziyaret düzenlendi. Basında çıkan haberlere göre bu ziyarette itfaiye komutanlarından Béla Novotny, Béla Rauscher, Ede Hermann ve Gyula Kerschek yer almışlardı ve delegasyon taht varisi Jozsef'in selamlarını da takdim etmiş ve Sultan'dan yine madalyalar alarak ziyaretlerini tamamlamışlardı³³. Széchenyi 1917'de İstanbul'da

32 Miklós Chriszto, Konstantinápolyi emlékeim. (İstanbul Anıları). Gyula, 1893. Ziyaretle ilgili daha detaylı bilgiler için bk. Kemalettin Kuzucu, Macarların 1892 Yılındaki İstanbul Ziyaretleri. In: III. Uluslararası Osmanlı İstanbul Sempozyumu bildirileri, 25-26 Mayıs 2015, İstanbul. Eds: Feridun M. Emecen - Ali Akyıldız - Emrah Safa Gürkan. İstanbul, 219-241.

33 Budapesti Hírlap, 28 Ekim 1899. 8.

Kont Ödön Széchenyi'nin yaşlılık portresi

Macar Kardeşler Caddesi'nin açılış törenlerine de katıldı. Bu açılış bugünkü Budapeşte'deki Müzeum bulvarının Mehmet Sultan adını almasından sonra gerçekleşmişti³⁴. Ve son olarak şu ziyaretin de vurgulanmasında yarar var: Birinci Dünya Savaşı'nın son yılında birkaç gün süren bir yangının ardından Macar başbakanı Sándor Wekerle'nin direktifiyle Győr şehri itfaiye komutanı Ernő Erdély ve Szeged şehri itfaiyesi komutanı Ferenc Papp, Macar İtfaiye Federasyonu sekreteri László Kuharszky ile birlikte İstanbul'a gelip hem bu büyük yangında sonuçlarını görmek ve hem de donanım bakımından önerilerde bulunmak üzere bir

34 Arşiv Belgelerinden Göre Osmanlıdan Günümüze Türk-Macar İlişkileri – Török-magyar kapcsolatok az Oszmán Birodalomtól napjainkig. A levéltári dokumentumok tükrében. İstanbul, 2016. 446–451. (Bu kitap 2016'da Türk ve Macar arşivlerinin işbirliği sonucunda iki dilden olmak üzere yayımlandı)

ziyarete bulundular³⁵. Bu ziyarette de elbette ev sahibi ve ziyaretçileri başkentte gezdiren Ödön Paşa idi. Ancak savaşın sonunun yaklaşması nedeniyle bu ziyaretin somut sonuçları olmadı.

Cenaze töreni ve anıları

Kont Ödön Széchenyi'nin ikinci eşinin 1919'da vefat etmesinin ardından ve de uzun süren savaş yılları nedeniyle Kont toplumsal hayattan geri çekildi ve siyasi gelişmeler nedeniyle de hem Macaristan'la ve hem de Macaristan'daki dostlarıyla ilişkileri koptu. Sonuçta da 24 Mart 1922'de İstanbul'da hayata gözlerini yumdu. Cenaze töreni Şişli'deki Katolik-Gürcü kilisesi olan Notre Dame de Lourdes kilisesinde gerçekleşti. Ardından da Feriköy'deki Katolik mezarlığında, eşinin ve oğlunun mezarında toprağa verildi³⁶. Cenaze töreni gerçek bir Türk Macar etkinliğine dönüşmüştü. Törene Macar kolonisi temsilcilerinin yanı sıra, daha önce Macaristan'da eğitim gören öğrenciler de konuşmalar yaptılar³⁷.

35 Az Újság, 4 Ağustos 1918. 10.

36 Mezarlık defin kayıtlarına göre György'ün aile mezarında toprağa verilmesi daha sonra gerçekleşmiştir, ancak bu konuda bir tarih kaydı bulunmamaktadır. Bu mezarda ilk defin işlemi Eulalia adıyla gerçekleşmiş, ve onu daha sonra György takip etmiştir. Herhalde annesinin ölümünün ardından, daha önceki bir tarihte 4 yaşında ölen György'ün kemikleri de bu aile mezarına nakledilmiştir. Feriköy Mezarlığı Defin Kayıtları 361. Carré St. Laurent III–IV., 164. numaralı mezar (eski numaralandırma ile 272.)

37 Turán, A Turáni Társaság Folyóirata. 1922. 131. "Macaristan'da eğitim gören

Ölüm haberinin Macaristan'a ulaşmasının ardından Mayıs 1922'de Belváros kilisesinde onun anısına rahip Zoltán Török tarafından bir cenaze ayini düzenlenmiştir. Pesti Hírlap gazetesinde yayınlanan ve Kontu şahsen de tanıyan gazetecinin kaleme aldığı yas ilanında da vurgulandığı gibi: "En büyük Macar'ın oğlu yurtdışında hayatını kaybetti, çünkü bir kont olmasına rağmen işiyle memleketinde ekmeğini kazanamıyordu."³⁸

Ödön Széchenyi sadece Macar Gönüllü İtfaiyeciler Cemiyeti'nin ve askeri şemayla kurulan İstanbul İtfaiye Teşkilatı'nın oluşturulmasında kilit rol üstlenmekle kalmadı, aynı zamanda on yıllarca iki ülke arasında önemli bir köprü işlevi gördü. Onun üstlendiği bu rolün ne kadar önemli olduğu bugüne kadar hakkında, hem Macaristan'daki ve hem de Türkiye'deki faaliyetleriyle ilgili olarak Türkçe ve Macarca yazılan çok sayıda araştırma ve makale tarafından da kanıtlanmaktadır³⁹. Ayrıca şu hu-

öğrenciler bu törende kolektif olarak yer almayı görev addetmişlerdir. Onlar adına Macarca olarak konuşma yapan Macaristan'daki bir üniversiteden mezun olan Mehmed Hadi, bu kardeş topraklarda ikinci vatanına kavuşan Macar soylusunu övgüyle anmıştır".

38 Pesti Hírlap, 5 Nisan 1922. 6.

39 Yukarıda bahsedilen eserlerin dışında yakınlarda Türkçe olarak yayınlanan araştırmacı Cem Doğan'ın İtfaiye-i Hümayun: Osmanlı İstanbulu'nda Yangın, Modernleşme ve Kent Toplumu (1871–1921) adlı eserini anmakta da yarar var. Bu eser Széchenyi'nin faaliyetleri hakkında da çok bilgi vermektedir. Ayrıca popüler renkli #Tarih dergisi de Ocak 2020 sayısında Ödön Paşa ile ilgili yeni arşiv bilgilerine yer vermektedir. Muğla Sıtkı Koçman

Macar İtfaiye Birliği Kont Ödön Széchenyi anma plaketi
(görsel: MİB)

susu da belirtmekte yarar var ki, uzun bir süre onun adını taşıyan İstanbul'daki İtfaiye Müzesi'nin yeni binasında Kont için özel bir bölüm hazırlanmış bulunmaktadır. Budapeşte'deki Facialarla Mücadele Merkezi Müzesi'nde de durum aynıdır. Mezarı 2019 yılında Macar Dış Ticaret ve Dışişleri Bakanlığı'nın yurtdışındaki Macar anıların korunması için açtığı fondan yararlanarak İstanbul Macar Kültür Merkezi tarafından restore edilmiştir. Her yılın Eylül ayında kutlanan Türk İtfaiyeciler Haftası'nda mezarına, Macar büyükelçiliği ya da konsolosluğunun da temsil edildiği bir ortamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi İstanbul İtfaiyesi

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı'nda ise yüksek lisans tezi olarak ele alınmıştır: Cenk Saraç, Ödön Széchenyi ve Türk İtfaiye Teşkilatı. Muğla, 2019.

Avrupa Yakası Müdürlüğü tarafından çelenk bırakılmaktadır. 2020 yılından itibaren de Macar İtfaiyeciler Federasyonu'nun girişimiyle İtfaiye Müzesi'nde "Ateş Paşa'nın" tunçtan yapılmış bir kitabesi de bulunacaktır.

İstanbul'sa İtfaiye Müzesinde 2020 yılında yerine yerleştirilen Türkçe ve Macarca kitabe Kont Ödön Széchenyi'nin anısını yaşıyor.

Bu kitabe – Budapeşte Başkent Belediyesinin desteğiyle – Macar İtfaiyeciler Federasyonu ve İstanbul İtfaiyesi tarafından hazırlanmıştır. (Fotoğraf MTSZ)

Kont Ödön Széchenyi'nin mezarı

Yazarın özgeçmişi

Dr. Imre Berki

Kültürel hayatın idaresinde belediyeler ve bakanlıklar düzeyinde yer aldı. Kolluk kuvvetleri tarihi araştırmacılarındandır. Araştırma alanları:

Afetlerle Mücadele Kurumlarının ve öncüllerinin tarihi,

İtfaiye Kuruluşları ve sivil korunma kurumları,

Ve de Sınır Koruma tarihi.

Bu alanlarda yazarın yayınlanmış pek çok eseri vardır.

Yazar CTIF İtfaiyeciler (Uluslararası İtfaiyeciler Federasyonu), CTIF Tarih, Müze ve Belgesel Komisyonu üyesi, Ulusal Kamu Hizmetleri Üniversitesi Afetlerle

Mücadele Enstitüsü eğitmeni ve Savunma Bilimi yayın kurulu üyesidir.

Szemere Bertalan Macar Güvenlik Tarihi Bilim Komisyonu, Pulszky Derneği – Macar Müze Birliği ve Jászapáti Gönüllü İtfaiyeciler Derneği üyesidir. İngilizce bilmektedir.

Uzmanlık faaliyeti

1999-2003. Budapeşte'nin pek çok belediyesinde kültürel hayatın organizasyonunda çalıştı.

2003-2011. Kültür Bakanlığında değişik görevlerde çalıştı.

2011-2012. Afetlerle Mücadele Eğitim Merkezinin Özel Görevli Eğitmeni.

2012- Afetlerle Mücadele Merkezi Müzesi müdür.

Eğitim

Eötvös Loránd Bilim Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesinde Tarih bölümü mezunu. Daha sonra aynı üniversitede üst düzey kültürel organizasyon menajerliği eğitimi aldı. Miskolc Üniversitesinde Ekonomi Bilimler Fakültesinde Avrupa Uzmanlığı eğitimi aldı.

Eötvös Loránd Bilim Üniver-

sitesi Tarih Bilimleri Doktora Eğitimi Kürsüsünde Yakın Macar Tarihi konusunda doktora yaptı.

Ödülleri

Szemere Bertalan Macar Güvenlik Tarihi Bilim Bilimsel Derneği: Güvenlik Tarihi Onur Madalyası

Danışmanlık payesi

Szemere Bertalan Macar Güvenlik Tarihi Bilim Bilimsel Derneği: Güvenlik Tarihi onur haçı

İçişleri Bakanlığı taltifi

Avusturya İtfaiyeciler Federasyonu Uluslararası İşbirliği Madalyası.

Kont Széchenyi Ailesi Vakfı: Széchenyi ödülü – kamu yararına çalışmalar.

Başdanışmanlık payesi

Yazarın özgeçmişi

Dr. Gábor Fodor

1984 yılında Budapeşte’de doğdu. Çocukluğu Szentendre’de geçti. Okul eğitimini de burada ve sonra Budapeşte’de yaptı. Ortaokul ve lise çağında pek çok arkeolojik kazıda yer aldı. Liseyi bitirmesinin ardından ELTE Üniversitesi Türkoloji fakültesine girdi. István Vásáry, Géza Dávid ve Benedek Péri gibi ünlü Türkolog ve Osmanlı tarihçisi hocalardan ders aldı.

Erasmus programı kapsamında İstanbul Bilgi Üniversitesinde 6 ay derslere katıldı. Ama bunun dışında da pek çok kez Türkiye’ye gitti, taşra şehirlerini ve komşu ülkeleri de ziyaret etti.

Uzmanlık faaliyeti

2009 yılında ünlü Türkolog György Hazai’nin araştırma ekibinde yer aldı. Başlangıçta MTA Lisan Bilimleri Enstitüsünde ardından da MTA’nın genç araştırmacılara verdiği bursla MTA BTK Edebiyat Bilim Enstitüsünde çalıştı. 2014-2015 yıllarında Miklós Maróth tarafından yönetilen Avicenna Orta Doğu Araştırmaları Enstitüsünde çalıştı. Bu çalışma İstanbul Macar Enstitüsü müdürlüğü görevine atanmasına kadar sürdü. Halen de bu göreve devam etmektedir.

Bilimsel çalışmaları

2018 yılında ELTE Tarih Bilimleri Fakültesi Doktora Eğitimleri kürsüsünde Osmanlı İmparatorluğu, Macaristan’daki Osmanlı Egemenliği ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi doktora programı kapsamında doktorasını tamamladı. Ana araştırma alanı Osmanlı İmparatorluğunun 19. ve 20. yüzyıl tarihidir. Özellikle de Türk Macar ilişkileri ve Macarların Türkiye’deki faaliyetleri ilgi alanıdır. Şimdiye kadar dört farklı dilde yaklaşık 25 bilimsel makalesi yayınlamıştır. 2019 yılında yayınlanan Tatjára

na Kardos ile birlikte kaleme aldığı Osmanlı İmparatorluğuna ziyaret, Dr. Dezső Bozóky’nin fotoğrafları (1905-1906) ilk kitabıdır. Pek çok konferansın organizasyonunda görev almış ya da konferanslara katılmıştır. Küratör ya da danışman olarak pek çok sergide görev almıştır. Şu anki görevinin yanı sıra İstanbul Macar Bilim Enstitüsünün tarihini yazmaktadır.

Evlidir, ilk çocuğu bir yıl önce İstanbul’da doğmuştur.

Yayımlayan: Macar İtfaiyeciler Federasyonu
Yayın sorumlusu: Tibor Dobson Tuğgeneral
Tercüme: Tarık Demirkan
Düzeltilme: Dr. Gábor Fodor

Bu eser şu makalelerin – yazarların onayıyla – tekrar yayınlanmasıyla oluşturulmuştur.

Dr. Imre Berki: Kont Ödön Széchenyi'nin hayatı ve kariyeri
(Savunma Bilimleri dergisi 2020, sayı: 3, sayfa 225.)

Dr. Gábor Fodor: Kont Ödön Széchenyi İstanbul'da (1874-1922)
(Savunma Bilimleri dergisi 2020, sayı: 2, sayfa 191)

Giriş yazısı Dr. Imre Berki'nin metninin genişletilmiş versiyonudur.

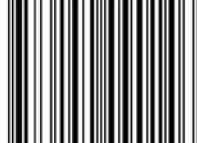
Eserimizde yer alan fotoğrafların kaynağı Afetlerle Mücadele Merkezi Müzesi'dir. Oraya ait olmayan fotoğraflarda ayrıca kaynak gösterilmiştir.

Matbaa hazırlık: HBU Kft

Hazırlandı: 2020.

ISBN 978-615-00-9014-6

9 786150 090146